CHRISTIANÆ

PIETATIS PRIMA INSTITVTIO, AD VSVM SCHOLARVM LATINE SCRIPTA.

LONDINI,
Impensis Bibliopolarum. 161

Fulmine

Quid levius Plumâ? flamen. Quid flamine? ventus.
Quid vento? Mulier. Quid Muliere? nihil.

Aut aliter sic,

Quid levius vento? fulmen. Quid fulmine? flamma.
Quid flammâ? Mulier. Quid Muliere? Nihil.

Wm Ware his Book. A:D: 172 3/4

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO PATRIBVS,

ac Dominis MATTHAEO Archiepiscopo *Cantuariensi*, *Edmundo Archiepiscopo* Eboracensi, *Edwino* Episcopo Londinensi, alijsque reuerendis patribus, Episcopis Ecclesiæ Anglicanæ, *vigilantissimis, fidelissimisque pastoribus.*

QVum seculi huius ad interitum tam ruentis mores perditos, & corruptelis omnibus deprauatissimos, non sine acerbissimo animi dolore mecum sæpe considero: animaduertamque diuturnam peccandi cõsuetudinẽ hominum mentibus quasi callũ quoddam ita obduxisse, vt neq; virtutibus præmia, neq; supplicia vitijs sempiterna, di-

uinis proposita legibus, vllam iam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur, in eam tandem cogitationem venio, vt aut nullam prorsus spem ostendi fore aliquando melius, aut si qua est etiam nunc reliqua, eam in sancta pueritia atque inuentis adolescentiæ institutione & disciplina omnino repositam esse existimem. Nam teneri illi & flexibiles animi, non solùm quocunque torqueas tranasue, sed quocunque etiam vel leuiter ducas, sequentur, atque vt voles, flecti, arbitrioque fingi possunt: & quia sunt ab omni hactenus scelere vacui atque integri, non nihil in illis loci salutaribus adhuc monitis, consilijsque patet. Quæ cogitatio, patres in Christo reuerendissimi, in eam me mentem impulit, vt ad primam illam christianæ pietatis institutionem puerilem Latinè scribendam me applicarem: eámque variis tractatam modis hoc quidem libello verbis tantummodo necessarijs & propijs, breuiter comprehenderem: altero verò libro, eandem alijs verbis luculentioribus & pluribus, copiosè explicarem, Vt & illi, qui breuitati

student

studeant, & qui vbertate etiam orationis delectantur, ad sua vtrique ingenia sensusque apta & accommodata inuenientes, voluptate aliqua ad legendum inuitarentur. Cura etiam mihi magna fuit, vt brevitate vsus, planè tamen & perspicuè dicerem, & in illa rursus Vbertate, ne insolentiùs copia abuterer.

Quum enim Latinè vel intelligere in aliqua laude, loqui etiam in magna poni soleat, tamque multi eius linguæ studio inflammentur, puerique ob eam causam doctis hominibus in disciplinam traduntur, hanc oblatam occasionem putaui, quo intereà etiam dum aliud agunt, vera pietas, quæ est ante omnia expetenda, tenellis mentibus instillaretur. Quùm verò multos valde pœniteat ita se pueros Latine didicisse, Vt cùm loqui ea lingua aut scribere velint, sibi ipsi plerumque diffidant: vt ea molestia, quæ me etiam, non tam mea tamen, quàm illorum, quos aliquando institui causa, sæpè sanè ac graviter torsit, alios liberarem: diligentiam, quantam potui, maximam adhibui, vt emendata esset oratio & pura: & neque in simplicibus

verbis, quod non esset Latinum, neque in coniunctis quod non esset consequens, iure vituperaretur: Nam quæ verba per religionem mutare non licet, ea sunt in fine maioris libri notata.

Has institutiones Latinè à me scriptas, amici duo mei homines docti; alter in sermonem vulgarem nostrum, vt omnibus scilicet essent communes; alter in studiosorum gratiam, græcè etiam conuerterunt. Omnibus quidem nobis mens eadem, idem erat propositum, vt quā plurimis videlicet plurimum prodesse emiteremur.

Vnde enim potiùs Anglicè primùm legere discent pueri nostri, quam ex libello, qui pietate etiam teneros interim animos imbuat? Et reuera si quisquam, vel puer, vel adolescens ista Anglicè reddita diligenter legat; præterquam quòd Christianæ religionis summam dilucide explicatam, & intelligere facilè, & ediscere etiam si velit, haud difficulter possit, quod est certè in lucro vel maximè ponendum: eàdem etiam opera sermonem vulgarem nostrum & pronunciare rectiùs & scribere emendatiùs addiscet, quod commodum aspernandum non

1. Vide Catechismum maiorem p. 105 & Middleton's Biog. II. 308.

non esse, ex multorum sermonem Anglicũ loquendi scribendique vitiosa atq; corrupta consuetudine, ipsa propemodum est luce clarius. Iam verò, vnde potiùs ordiẽtur prudẽtes & pij doctores prima Latinò loquẽdi elemẽta pueris tradere, quàm à pio aliquo parùmque & facili Latino libello, cuius sententiam, vt Anglicè iam anteà lectã, teneant? atque ita partim recognoscẽtes, partim etiam discentes, rerum pariter optimarum memoriam renouent, & verborum etiam nouitate delectentur. Hoc verò libello semel perlecto, pueri, qui aliquo Latinè loquendi studio teneri iam incipiẽt, quæ angusto sermonis genere contracta prius legerant, ad eadem etiam oratione copiosa vberius & fusius, alioque exprimendi atque eloquẽdi genere explicata cognoscendum, sua sponte sine monitoris precepto festinabunt.

Deinde, postquam istis diligenter legendis, atque inter se comparandis aliquot in lingua Latina progressus fecerint, vt certe facient, haud minore iam eadem etiam Græce scripta legendi cupiditate ardebunt: vt illis discendi, præceptoribusque

docendi non labor iam, sed voluptas sit futura. Hac ratio docendi discendique, & res eas eadem aliis, atque aliis verbis, quam maxime fieri possit lectis explicandi, Græcaque cum Latinis cõiungendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse atque vtilissima adolescẽtibus, in quibus vbertatẽ se efferre voluit. Hac illa ratione eam Latini & Græci etiam sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilitatẽ, proprietatem, elegantiam, quibus longe multùmque cateris omnibus omnium ætatum hominibus antecelluit, consequutus & adeptus est.

Et vt eò aliquando perueniam, quò maximè & directò hoc meum spectat institutum; non tantùm inuentus nostra assiduis istis animorum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à prima pueritia, ad ineuntem vsque progredientèmque adolescentiam assuefacta, à desidia, malorum omnium matre, arcebitur: verum etiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, eisdem occasionibus totics repetita, altissimas in teneris illorum animis radices aget: quæ mirificè etiam

etiam confirmabitur, si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorũ monuis diligenter exquirent, quæ sint in ostis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus ea sacrarum literarum fundamentis nitantur. Quod vt sine vllo penè labore tediõne præstare possint, appositæ vbique in conspectu notæ facilem ipsis compendiariamque viam ostendunt. Fieri verò non potest, quin de tremenda diuini numinis maiestate, potentia, iustitia, eiusque rursum paterna in suos per Christum bonitate, benignitate, beneficentia, & de tota religione Christiana, assidue audiendo, legendo, repetendo, meditando, ea ætate quæ est ad optima quæque oportunissima, fieri inquam, non potest, quin & Dei metum atque reuerentiam, quæ iam ex hoc mundo penè profligata esse videtur, eiusque etiam amorẽ, atque illi placẽdi, vitaeque cum virtute degendae studium, in auribus, oculis atq; animis suis ita penitus defigat, vt nulla vnquã vi labefactari, aut oblitione deleri posse confidã. Hac est sũma consilij mei, hæc me ratio impulit, vt laborẽ mihi nõ necessariũ, studiosis adolescentibus, vt spero, vtilem

suscipe-

susciperem. Huius, vt omnis mei obij pariter atque negotij, rationem vobis reddendam esse existimaui, patres in Christo reuerendissimi, quorum ego pietatem, sapientiam, doctrinam, authoritatem, vt debeo, plurimi facio: beneuolentiaque, & grata memoria atque honore merito prosequor.

Vestri studiosissimus, obseruantissimusque

ALEXAND. NOWELLVS.

MAGISTER. AVDITOR.

NArra mihi, mi fili, quam religionem colis?

Audit. Eandem illam quam Act.11.d.26.
Christus seruator noster docuit; vnde Christianus nominor, & ita reuera me esse confido.

M. Quanam est Christiana pietas? Mat.4.b.16.
A. Pietas Christiana, est diuini numinis Joan.15.24.
sancta veneratio, & obtemperatio legibus illis.

M. Vnde est eius intelligentia capienda?
A. Ex verbo Dei, quod veteris nouique testamenti libris explicatur. Joan.5.d.39. Act.17.c.11.

M. Cur verbum Dei, vocabulo Testamenti nominatur? 2.Tim.3.d.15. 16.17.
A. Quia diuina voluntas de rebus expetendis fugiendisque, in eo perfectè atq; immutabiliter continetur, à qua vllam in partem non est deflectendum. Ioan.4.d.25. Gal.3.c.15.17. Gal.1.2.8.9. Deu.4.a.2. Esay 3.d.21.

M. Qua ratione modoque, diuina voluntatis in eius verbo explicatæ perquirenda est cognitio?
A. Assidua diuini verbi lectione atque meditatione, aut attenta eius, ab alijs lecti pureque explicati, auditione. Ioan.5.d.9. Act.17.c.2.3.

M. Satis

1.Cor.1.d.21. & 3.b.7. Psal.119.c.33. 34. 35. Ioh.19.b.13.

M. Satin id est?

A. Quia mortalium nemo diuinæ sapientiæ, in eius verbo reconditæ scientiam ingenio industriáue suapte cõsequi potest; á Deo precari sedulò vehementerque debemus, vt per spiritum sanctum suum, mentes nostras sacri verbi sui cognitione, fidéque, & voluntati ipsius in eodem illustratæ, parendi studio ardenti, imbuere velit.

M. Quæ sunt diuini verbi partes præcipuæ?

Ioh.1.b.17. Luc.16.d.16. Act.13.f.39. Rom.6.c.11 a.15. Mat 22.d.37. 38.39.40. Luc.10.c.27.28. Rom.10.a.5. Ga.3.g.10.

A. Lex & Euangelium.

M. Hæc duo, alterum ab altero, quomodo secernuntur?

A. Lex ad omne nos officij munus instruit, tam pietatis erga Deum, quàm charitatis in proximum, vtque vtrique illud præstemus, summo studio præcipit: & legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem eius ruptoribus minitatur.

Mat.c.3.b.15. Luc.5.32. Ioh.1.b.17. Act.3.a.3.c.39. & 13.f.38.39. Rom.1.a.5.b.16. & 6.c.1.15.4.

M. Euangelium verò quid?

A. Euangelium nobis confirmat, Deum, per fidem in Christum, illis qui contra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignoturumque, modò

animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes, corrigere atque emendare studeant.

M. Quot partibus constat vera religio?

A. Religio, perinde ac verbum Dei, ex quo tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. Quænam illæ sunt?

A. Obedientia quam lex imperat, & fides quam Euangelium requirit. *Ioh.14.b.15.c. 21.23.24. Rom.10.a.5.6.b. 8.*

M. Verùm, maioris perspicuitatis gratia in plura te mẽbra religionẽ partiri velim. *Mar.1.b.15.*

A. Videor mihi non ineptè quatuor has vt principes veræ religionis partes posse recensere: obedientiam, fidem, inuocationem, & sacramenta. *Rom.1.a.5.b.16. Ioh.14.b.15.c.28 23 24. Mar.16.d.16. Act.2.c.21.*

M. Age ergò de istis quatuor, vt ea ordine recitasti, seinterrogabo. Et quoniam vera obedientia quæ prima pars est, ad regulam diuinæ legis sit dirigenda, necessario primum intelligendum est, quid de lege Dei sentias? *Ro.19.c.12.13. Ioh.14.b.13 c.13 13.24. Gal.3.b.10.*

A. Legem Dei, duabus expressam tabulis, iustitiæ normam esse perfectissimam arbitror, rectaimperantem, vetantémque contraria. *Exo.34.d.28.39. Ps.19.b.6.7.8. 9.10. Exod.20. Deut.5. Esay 30.d.21.*

M. Prior tabulaque tractat?

A. De-

A. Debita Deo pietatis officia tradit, quatuórque prima præcepta in ea cõtinentur.

M. Secunda quæ docet?

A. Ad charitatem, mutuáque inter homines officia nos instituit, ad quam reliqua sex precepta pertinent: Ita lex vniuersa decem omninò præcepta complectitur, ex quo fit, vt decalogi nomine appelletur.

Mat.19 c.11. 12.& 22.d.39 40.
Exod.34.b.13. Deut.4 b.13.

M. Quod est prima tabulæ præceptum primum?

A. Deus sic est eloquutus. Audi Israel: Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio seruitutis Aegyptiæ: Non habebis deos alienos corã me.

Exod.20.c.1.2.3 Deut.5.1.5,6,7.

M. Quare nos primùm commonefacit se dominum deum nostrum esse?

A. Illis verbis eius immensa infinitáque maiestas, potentia, & bonitas explicantur: nósque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum, beneficentissimumque ingrati esse velimus.

Deu.10.b.12.13 Mal.1. b.5,6

M. Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus Deos alienos coram se?

A. Idolo-

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur, ac damnatur.

M. Quid est Idololatria?

A. Rebus vllis conditis diuinum cultum tribuere, aut in illis vt Dijs quibusdam fiduciam perfugiùmque habere: quod patrare scelus esset maximé detestabile. Ipsius enim solùm maiestati diuini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur: ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculisque omnibus opem atq; auxilium petere & expectare; illius benignitati nos nostráque omnia debere, gratis animis agnoscere, ingenuéque confiteri oportet.

Psal. 115. *p.* 8. 9. *Mat.* 4. *b* 10. *Deu.* 10. *b* 12. 13. 3. *d* 20. 21. *Mat.* 12. *d* 37. *Psal.* 50. *c.* 14. *d.* 23. *Psa.* 79. *p.* 13. & 95. 2. 6. 7. & 100 *a.* 1. 2. 3. *Ioan.* 3. *c.* 27. 1. *Cor.* 4. *b.* 7 *Iacob.* 1. *c.* 17.

M. Suprema illa verba coram me, aut in conspectu meo, quid sibi volunt?

A. Nihil tam penitus absconditum esse, aut in occulto latere, quin deo notissimum sit, atque apertissimum: & proinde non voce, manifestisque solùm vitæ actionibus atque externa specie, sed intima etiam atque syncera puræ mentis sanctitate, Deum, illúmque vnum, prætereà neminem, piè colendum esse atque venerandum.

Psal. 7. *b.* 9 & 139. *c.* 14. *Esa.* 29. *c.* 13. *Mat.* 1. *a.* 8. & 15. *a.* 8.

M. Sum-

M. Summatim expone, quos maximè putes hanc in legem peccare.

A. Idolatræ(vt dixi)omnes,omnes arioli,augures,& coniectores, incantatores,venefici, magi, fagæque omnes, omnesque qui ad illos deferunt, illifue fidunt, Prophetæ item mendaces omnes,qui falfa,vanaque docent,prætereà qui verbo dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis,fed inanibus fuis fomnijs aut coniecturis ducuntur : denique qui res vllas conditas, fuprà, aut æquè atque Deum conditorem metuunt, amant aut magnifaciunt, hi omnes hifque confimiles vniuerfi,hanc legem violant.

Leu.19.c.31. Ifay.8.c.19.& 7.b.9. Deu.28.c.19.20 Mat.15.a.3.b. 9.

M. Recita iam præceptum fecundum.

A. Signum fculptile aut fimulachrum vllius rei quę aut fuprà in cœlo, aut infra in terra, aut in aquis infra terram fit,non effinges. Ea non veneraberis, neque coles : nam ego fum Dominus Deus tuus zelotypus,qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vfque quartamque progeniem oforum mei ; clementiáque vtor ad millefimam vfq; progeniē, erga mei amantes

Exo.20.a.1.d.13 Leuit.26.a.1. Deui.4.c.15.16. 17.18.19. Eſay.40.a.18.& 44.9 &c.

mantes, meáque præcepta conſeruantes.

M. Videri poſsit hac lege pictorum fictorumque artificia condemnari, ita vt fas non ſit vllis omnino imagines habere

A. Nequaquam: in prima enim hac tabula minimè de rebus artificioſis, quæ ad humanos ciuiléſque vſus expetuntur, ſed de ijs tantum, quæ ad Dei cultum pertinent, agitur. *Mat.22.c 20.21 d 36,37*

M. Quænam eſt igitur huius præcepti ſententia?

A. Hoc ſecundo præceptó prohibet Deus, primum, ne imagine vlla ipſum imitari, veladumbrare, quærere, aut colere conemur. Secundò nẽ ſimulachra ipſa veneremur, aut illis quoquo modo ad Idololatriã aut ſuperſtitionem abutamur, interdicit: Verum vt Deum ſolúm, non ad noſtrum arbitrium libidinemque, ſed pura atque integra mente, verèque, quemadmodum nobis ſuo ipſius verbo præſcriptum eſt, colamus & veneremur. *Eſa.40.d 18. &c. Deut.5. a 8,9 Pſal.97.b 7 Eſay 44.c 17*

M. Quam ob cauſam Deum corporea ſpectabilique formá effingere nefas eſt?

A. Quia corporea, infirma, inanima,

Psal.11.3,a 4,5, & 1.15.23.4 Esa.40,c 18,&c Iohn 4, c 24 Rom.1.c 20.23 &c.

vanaq; effigies aut imago nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinità, immensa, incomprehensibili magnitudine, maiestateque, communitatem habere, nec vllam eius similitudinem speciemue gerere potest.

M. Quemnam colendi morem hic condemnat?

Leuit.26, a 11 Deut.4.c 19, & 5.b 9 Psal.97, b 7, & 115. b 8 Esay 44, c 17 Act.7, f 38

A. Quum precatione vsuri, nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abijcimus, nudato capite aut alia significatione illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adesset.

M. Clausulam huic præcepto additam repete.

Exod.20, a 5 Deut.5,b 9,& 6 6.15. Psal.76, f 38

A. Nam ego (inquit) sum Dominus Deus tuus, Zelotypus, qui parentum iniquitatem etiam in liberis vindico, ad tertiam vsque quartamque progeniem osorum mei.

M. Quamobrē hæc commemorat Deus?

Deu.10,b 12,13 2.Reg.18, f 39 Malac. 1, b 5,6 1.Tim.6,c 15, 16

A. Dei atque Domini vocabulis sese nuncupans, etiam atq; etiam monet, vt tum ad maiestatem, tum ad benignitatem suam, sicuti antè dictum est, respectum habentes, ad ipsius arbitrium nos totos

totos accomodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat, participem aut consortem secum venerationis suæ se nullo modo tolerare posse. Exod.34,b 14 Esay 42,b 8

M. Ecquid præterea additum ad prohibendam Idololatriam?

A. Quò nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantum, sed in eorum etiã liberos posteroſque vindicaturum esse. Exod.34, b 7. Esay 14, c 20.2.

M. Perge porrò quod reliqui est in hac lege explicare?

A. Quemadmodum Deus grauiter minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus: Ita prolixiùs adhuc de sua clementia, bonitatèque promittendo, nos ad sibi parendum allicit, confirmans cum ijs omnibus, qui se amant, suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterorum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum. Deut.5, b 10 Exo.34,b 6.7

M. Quum antea vltionẽ tertiæ, aut ad summum quartæ generationis denunciet: quidest, quod hic clementia sua aliquot millia comprehendat.

Psal.30.2.5.& 70.3.b.8.& 145,b.8.
Esa.54.b.7.8.10

A. Vt demonstret ad facilitatem se beneficentiamque, quàm ad acerbitatem atq; asperitatem impendiò magis esse propensum.

M. Perge iam ad tertium mandatum.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non vsurpabis: neq; enim sinet impunitum Dominus, qui eius nomen inaniter adhibuerit.

Exod.20.b.7
Leuit.16.b.12

M. Quid est inaniter vsurpare nomen Dei?

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, venefícium, execrationem, periurium; aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium iusurandum abuti: Deumue nisi iusta de causa, magnàque adhibita reuerentia, vel semel nominare.

Esay 8.c.19.& 52.b.5
Leuit.19.b.12
Act.19.c.13
1.Tim.1.b.10
Mat.5.f.33,44
Psa.111.3.a.1,2

M. Non potest ergo Dei nomen in iureiurando rectè adhiberi?

A. Potest profectò, cum graui de causa, iusurandum iubemus, vt aut verũ testimonio confirmemus, præcipué, legitimæ alicuius protestatis accitu ad id euocati: aut ob alias res magnas atque graues, vt vel Deo suus honos atq; gloria conseruetur, aut cumulatiùs etiam auge-

Exod.22.b.11
Iosu.2.b.12
psal.15.b.5.& 63.b.12
2.Cor.1.d.23
Heb.6.d.16

augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines coniunctio, beneuolentiaque retineatur. Huiusmodi aliqua oblata occasione, sacramento contendere licebit, venerando verendoq; dei tantum nostri, non vllius cuiusquam alterius, nomine adhibito.

M. Quid deinceps in lege est?

A. Neque enim impunitum (inquit) sinet Dominus, qui nomen eius inaniter adhibuerit. *Exo.20.b 7 Leu.16.b 12*

M. Cur in diuinum nomen iniurioſis peculiares hic mina præponuntur?

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, vt impendentem vindictam cernentes, eo studiosius, ne iniuriam illi faciamus, caueremus. *Leu.19.c 12 Exo.20.b 9.c 14*

M. An ergo nefas esse putas diuorum, aliorumue hominum, aut rerum nomina in sacramento interponere?

A. Omnino: iusiurandum enim dare idem est, atque eum, per quem iuramus, & veritatis testem, & si peieremus, periurij nostri vltorem, punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindicandique maleficia omnia, diuinæ solum sapientiæ atque maiestati debi- *Exo.12.b 1. Ps.93.b 12 Heb.6.b 16. Deu.9.d 13. & 10.d 10 Iosua 23.b 9. Esay 58.c 16.*

tam alijs perſonis rebúſue impartiri immane ſcelus eſſet.

Exod.16.c 23.
& 20.b 8,9,10.
11.& 13 a 3
Leuit.23,c 3.
Deut.5,c 21,13
14.15
Eze.20,b 12.
Gen.2.a 1,2,3
Heb.4.a.3.c 9 10

M. Recita iam proximum præceptum.

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ eſt poſtremum, ſic habet, Diem ſabbati ſanctè agere memento; ſex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptimo verò die, quod eſt Domini Dei tui ſabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec ſeruus tuus, nec ancilla tua, neque iumentum tuum, neque apud te degens peregrinus: nam ſex diebus perfecit Deus cœlum & terram, & mare & quicquid in illis continetur, ſeptimo quieuit. Itaque diem ſabbati ſacrum, ſibíque dicatum eſſe voluit.

M. Sabbati vocabulum quam habet ſignificationem?

Exod 16.d 2.3.
Leuit.16.c 31
Jere.27.c 21
Leu.13.c 56.
Eze.46.a 3.
Marc.6.a 2

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici poteſt, nam eo die pij humana opera omnia miſſa facere debent, vt diuina religionis ſanctitatiſque ſtudia diligenter colere poſſint.

M. Quamobrem ſuum nobis factum Dominus adimitationem expoſuit?

A. Quia

A. Quia insignia præclaraque exempla humanis mentibus penitus insident, stimulósque admouent acriores. Dominos enim serui, & parentes liberi per libenter imitando exprimunt. Maximè verò omnibus est optabile, vt mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similesque præberent. *Tob.2.b 12. Ioh.13, b 13. 1. 1.Cor.1.b 15,1 & 11.2,1 Eph.5,a 1. 1.Pe.2,d 21,f*

M. Sabbati piè colendi quænam est ratio?

A. Populus in vnum locum congregari debet, vt disciplinam Christi intelligat, vt fidei suæ confessionem edat, vna voce communia vota Deo faciat, vt diuinorum factorum memoriam conseruet, vt Deo pro suis diuinis erga se meritis gratias agat, & vt mysteria sacra à Christo instituta concelebret. *Marc.9.a 4 Luc.4.c 16 Act.13.b 27. Mat.10.b 37. Psal 95.a 2. Esay 56,c 7 Mat.21.c 13. Eph.3.d 21 1.Cor.11.d 1 & 14.c 29.*

M. Ecquid præterea requiritur, vt diem Sabbati sanctè agamus?

A. Externa hæc est requies, celebratióque Sabbati: præter quam, quies est colendique Sabbati ratio quædam spiritualis.

M. Quænam ea est?

A. Quum à rerum humanarum occupa-

ſa.1.c.14.16. cupationumq; & ſtudiorum noſtrorum
r 58.d.13. cura vacantes, Dei nos arbitio, vt is ad
eb.4.d.9.10. ſuum nos ſenſum formet, penitus tradi-
mus: quumque (vt ſacrarum literarum
verba vſurpem) carnem noſtam crucifi-
gimus, & affectionibus commotionibuſ-
al.5.d.24. que tanquam frenos inijcimus, vitioſam
oloſſ.3.a.2. naturam noſtram comprimentes, vt ad
diuinam nos voluntatem accomode-
mus: eo enim pacto ſabbati noſtri dies,
quam in hac terra celebramus, aptè &
conuenienter exemplar, & ſimilitudi-
nem requietis illius imitabitur, quam in
cœlo ſempiternam & perpetuæ ſanctæ-
que oblectationis pleniſſimam ſumus
habituri.

M. Satin erit iſta ſeptimo quoque die exequi?

.1.a.2.& 84. A. Oportet ſanè quemq; ſeparatim
. iſta ſecum quotidiè recordari, atq; medi-
c.18.a.1. tari: humanæ tamen infirmitatis deſidi-
b.5.c.19.20. æque effugiendę gratia, certus dies ad
hanc rem propriè deſignatus eſt.

M. Hactenus prioris tabulæ precepta percenſuiſti, quibus vera Dei veneratio quæ fons eſt omnis boni atq; origo, breui explicatur: noxiaque omnes, quæ ad deum di-

rectò

recto spectant, prohibentur: Nunc vero quæ sint charitatis beneuolentiæq; in hominem nostræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluũt atque hauriuntur, & secunda tabula continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet principium: honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus. *Exod.20,b,12. Deut.5.b 16 Mat.15.a 4*

M. Honoris vocabulum, quam hic habet significationem?

A. Honor parentum eorum amorem, timorem, obseruantiamque comprehendit: & parendo, inseruiendo, opem ferendo illis, eosque tuendo, alendo etiam atque sustinendo, quid ipsis opus fuerit, situs est. *Pro.1.a 8. Mat.7.b 10. 18 Colos 3.c 20. Heb.11.c 9.*

M. Hæc lex naturalesne solùm parentes attingit?

A. Qui authoritatem habent omnes, omnes aduersus quos reuerentia est aliqua adhibenda, vt magistratus, ministri Ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, parentum nomine designantur. *Deu.1.b 9.10 Rom.13.a 1 Luc.10.c 16 Leuit.19.c 32 1.Tim.5.a 1 Prou.5.a 13*

M. Principes, magistratus, ceterique qui aliis

aliis præsunt, cur Parentum *nomine notantur?*

Rom.13.a 4.
Heb.13.c.17.

A. Vt declaretur, quòd Deus eos nobis nostro, reipublicæque commodo donauerit: atque ita Parentum nomine, quod principibus, magistratibus aliisque superioribus tribuitur, commonemur, vt illis non pareamus solùm, verum etiam vt eos reuereamur, atque amemus.

M. Quid deinceps in hac lege est?

Exod.20.b 12
Deut.5.b 16.
Eph.6.a 2,3

A. Longam eos beatamque vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, aliisque superioribus dicto audientes fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus aliis minùs se obedientes præbuerint, aut cõtumelioſi in eos fuerint, illos aut citó repentinòque cum ignominia morituros, aut vitam quauis morte acerbiorem turpioremq; traducturos esse; qui etiam ad extremum contumaciæ sceleriſq; sui pœnas apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. Sextum iam quod sit præceptum dicito?

A. Non

A. Non occides. *Exod.20,b 13.*

M. Satisne legem hanc obseruabimus, si manus ab homicidio, sanguinèque integras seruabimus? *Deut.5.c 17. Mat.5.c 21. & 10.c 18. Jacob.2,q 11*

A. Prohibentur etiam ea, quæ cædis occasionem aliquam habent, vt ludibria irrisiones, maledicta, probra, conuitia, rixæ, pugnæ, & similia omnia. *Math.5.d 21 22,23,24 Rom.3.c 13.14.15 Gal.5.d 20.21. 1.1.3.c.14 d.16.*

M. Ecquid est amplius?

A. Deus sua lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, iisque vel maximè cauit: apud Deum enim iudicem iracundia, odiumque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis homicidium esse decernitur. Hoc ergo iure diuino ista etiam vetantur. *Mat.5.d 21 Gal.5.d 20.21 1.Ioh.2.b 9.10,11*

M. Si nemmem ergo oderimus, abunde legi huic erit satisfactum?

A. Deus cum odium reprobat, beneuolentiam nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idque adeò quidem vt maleuolis inuidisque nostris, qui infenso, crudeliterq; infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniáque fausté, fœliciter, & prospere euenire optemus, beneficijs illos etiam, *Luc.6.d 27.28. Rom.12.c 14.d 17 19,20.*

si facultas in nobis fuerit, afficiamus, Deoque pro illis vota faciamus.

Exo.20,b.14
Deu,5.c28
Mat.19 18

M. Quod est septimum præceptum?

A. Non adulteraberis.

M. Hoc præceptum quam sententiam habere putas?

Pro.6,d 2.25
Mat,5.d 27, 28 29
Rom 13.d 13
1 Cor.6.b 2.10.
1.c 13,16,18,19
1.Thess.4 a 3, 4. 5.7 & 5.d 22
Esay 16 g 46.56
Eccl.33 c 26

A. Obscœnarum voluptatum vniuersum genus, omnis verborum turpitudo, oculorum, gestusque pertulantia omnis, omnes impuritatis notæ atque indicia quæcunque, hac lege condemnantur. Desidia item inertiaque, in cibo, potu, vestitu, luxus & luxuries, ludi, lususque impudici, & quæcunque preterea ad corporis animiue fœditatem sollicitare, aut cõmouere possunt, hoc præcepto vetantur. Nam, vt mentes etiam nostras ab appetitionibus desiderijsque impudicis puras conseruemus, præcipitur; proterea quòd tam animæ quam corpora nostra templa sunt diuino spiritui consecrata.

1 Cor 3.16, 17 & 6 c 15,16.

M. Prosequere reliqua?

A. Octauum præceptum est: Non furaberis.

Exod.20.16.
Math.9.c 18.

M. Hoc Precepto quæ prohibentur.

A. Non ea solum furta vetantur, quæ

humano iure plectuntur : sed etiam edicitur, ne nundinatione aut venditione fraudulenta, mensuris dolosis, parùmue legitimis ponderibus, aut adulterinis fucatisque mercibus quenquam fallamus : neue iudicijs pecunia tentatis: precioque & largitione corruptis, aut vlla alia fraude, doloue malo adhibito, quenquam circumueniamus. Præterea, qui officium debi tumue alteri subducunt, vt qui laborum mercedē operarijs non persoluunt, qui per auaritiam pauperibus egentibusq; opē ferre, viduis succurrere, orbis, pupilisq; subuenire, peregrinis, atque aduenis opitulari recusant : quiq; rudes atque ignaros rerum non instituunt atq; erudiunt, qui consilij expertes consilio non iuuant, qui vagos errantesq; ab errore non auertunt : neque in rectam viam reuocant atque reducunt ; qui afflictis mœrentibusq; consolationem non adhibent : omnesque horum similes hac lege condemnantur.

Prou. 11. *a.* 1. & 20 *b.* 10. *d.* 23 1. *Thes.* 4. *b.* 6 *Tit.* 2. *c.* 20. *psal.* 92. *b.* 0 *prou.* 17. *d.* 23 *Esay.* 5. *d.* 23. *Ezek.* 22. *b.* 13 *Malac.* 3. *b.* 5. 1. *Tim.* 5. *c.* 18 *prou.* 14. *d.* 20 21. *c.* 31 *Jaco.* 2. *a.* 3. 3. 9. & 55. 19. 20 *Leuit.* 19. *b.* 9 10. & 23. *d.* 22. *Deut.* 22. *a.* 1. 2. 31. 4. & 24. *c.* 15. 17 19 & 27. *c.* 17 18. 19.

M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omninó. Nam ex alienis damnis vtilita-

Zach.8, c 16,17
Act.20, g 33

vtilitates nostras aucupandi aliquam etiam voluntatem cogitationemué suscipere hac lege prohibemur. Nam quod in homines iniuriosum est, id vel optare, aut expetere vitiosum est in conspectu Dei.

M. Recita iam nouum præceptum.

A. Non eris aduersus proximum tuum testis mendax.

Exod.20, c 16.
Deut.5, c 20
Math.19, c 18
Exod.23, a 1
Leuit 19, b 11
Deut.19, d 18,19
Psal.15, a 3
Soph.3, b 13
Math.19, c 18
Luc.3, c 14
1. Pet.2, a 1,2

M. Hæc lex quam habet sententiam?

A. Hac lege non apertum solum euidensque periurium, iusiurandiq; violatio, sed omnis etiam vanitas, calumnia, obtrectatio, maledictio, assentatio, simulatio, dissimulatioq; omnis, quæ sint aut contra rem, aut existimationem proximi, generatim vetantur: Præcipiturq;, vt, nec ipsi vnquã mendacium, falsumue quicquam dicamus, neque in alijs, verbo, scriptura, reticentiaue comprobemus: sed vt veritatem semper colamus, tutemur, exquiramus, atque sustentemus.

Pro.3, a 3, & 12
c 17, & 23, d 23
Eccle. 37, c 15
2. Cor.13, c 8
Ephe.4, d 25

M. Nihilne vltrà requiritur hac lege?

Math.7, a 1.
Rom.14. a 4
1. Cor.13, b 5.7

A. Deus, qui intimos animorum nostrorum sensus penitus perspectos habet, à maledicendo nos prohibens, aliquid

quid etiam mali temerè de proximo vel ſuſpicari opinariue prohibet, adeòque præcipit, vt quoad per veritatem licebit, bene de alijs exiſtimemus bonamq; ipſis famam, quantum quidem efficere poterimus, conſeruemus.

M. Reſtat iam poſtremum præceptum.

A. Non concupiſces cuiuſquam domum, non vxorem, non ſeruum, non ancillam, non bouẽ, non aſinum, nec quicquam omninò aliud quod alterius ſit. *Exod.20,c 17 Mich.2, a 1,2 Rom.7,b 7 & 13,d 14 1.Cor.10,b 6*

M. Hoc præceptum, quid vltra quàm ſuperiora, imperat?

A. Anteà Deus maleficia, depraua-táſque animorum affectiones vetuit: iam vero innocentiã omnibus ſuis numeris expletam à nobis exigit, adeò quidem vt nullum omninò vel tenuiſſimum deſiderium, vel leuiſſimæ cogitationis motum, à virtute quicquam deflectentẽ in mentes noſtras irrepere patiamur. Aequum namque eſt, vt in animis etiam & mentibus noſtris, ſumma coram Deo caſtitas ſanctimoniaque ſplendeat. Ab illo enim bonitas atque æquitas non niſi perfectè abſoluta probari poteſt; cuius etiam legem hanc *Esay 1,c 16 Gal.5,d 24 Iere.4,b 14 Ezek.18,c 31 Mat. 5, a 8 Rom. 12,a 2 Pſal. 5, a 4, 5 1.Cor.6, c 14*

hanc suam normam omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

M. Postea quam decem iam præceptorum sententiam interpretatione breui explanasti: dic mihi, cuncta ne ea quæ separatim articulatimque explicuisti, in pauca conferri breuiterque & summatim describi nequeunt?

A. Possunt sanè; nam & Christus, diuinus ille doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans: eius summam quàm breuissimè his verbis expossuit; Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: hoc maximum est præceptum in Lege: Secundum autem est huic simile: Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata vniuersa lex & prophetæ referuntur.

Mat. 22. c 37
Marc. 12. 30
Luk. 10. c 27

M. Amorem in deum eiusmodi hic à nobis desiderari putas?

A. Qui Deo sit idoneus: hoc est, vt summa potestate Dominum, summa parentem bonitate, conseruatorem nostrum summa misericordia præditum

tum eum esse confiteamur, Ad amorem itaque erga Deum nostrum accedere debet, vt & reuereamur maiestatem illius, & eius pareamus voluntati, eiusque bonitati confidamus. *Deut.10,c 12 7 20. Psa.25,a 1,& 31,a 1 & 96,b 7,8,9,& 118. b 8*

M Totum cor, anima tota, totaq; Vires quid declarant?

A. Eam videlicet amoris flagrantiam, & incorruptam integritatem, vt cogitationibus, cupiditatibus, consilijs, actionibus vllis, quæ Dei amori repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plusquam sua omnia, sed multò etiam magis, quàm ipse se, quisque pius diligit. *Deut.6,c 7,18 & 30,b 6. Iosu.23,c,11 Ioh.14, b. 15,c 21,23,24, & 15 b.10 Mat.13,d37,38 Luc.14,f 26*

M. Nunc de proximi amore quid habes dicere?

A. Christus voluit Christianos suos summæ inter se coniunctionis vinculis arctissimè astringi: Et quum nostri nobis amor naturalis sit, atq; in animis penitùs insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla iustior fraterni amoris norma, nec quæ plus habeat efficacitatis, reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis a domino prescribitur, vt vnusquisque *Ioh.13,b 34, 35 1.Cor.13,b.4 5 &c. Eph 5.26,27 Phil.1,1 2,3 1.Thess.b,9,10 Mat.7,b 12,& 39 Luc.6.d 3 Rom. 13,c 8 1.Cor.13,&c.*

scilicet proximum eodem, quo seipsum amore complectatur. Cui consequens est, vt ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quã cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab alijs fieri, vel de nobis dici, cogitariue nollemus.

M. Proximi vocabulum quâm longè patet?

A. Non tantùm prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiæ, amoris, ciuilisue alicuius consuetudinis vinculis astricti, sed & ignoti, atq; etiam hostes hac voce proximi continentur.

Mat.5,g 43,44
Luc.10,f 33,36 37.
1.Thes.4,b 9,10

M. Quando igitur Lex diuini numinis piè sanctéque venerandi, & charitatis atq; beneuolentiæ erga homines habendæ rationem absolutam præscribit, an non ad illius normã tota est vita nostra dirigenda?

A. Omninò, atque hoc tantopere, vt Deus mores ad legis suæ regulam conformantibus vitam pacisçatur, & à legis prescriptione aberrantibus, è contrario, sicuti suprà diximus, mortem minetur.

Deut.8,a 1,& 11,d 2,28.& 30 a 15.17
Mat.19,c 17
Ioh.12,g 50
Rom.6,d 23.& 10.a 5.

M. Iustos ergò eos esse putas, qui à iure diuino nulla ex parte discedunt?

A. Certe

A. Certè quidē : si qui ad legem Dei vsque quaque seruandam valerent, iure illi quidem iusti censeri possent: sed ingenita naturæ nostræ corruptione, ita ex inscitia, debilitate, pratitate laboramus vniuersi, vt officium iure diuino debitum neque intelligamus, neque illi satisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametsi enim inueniatur vnus aliquis, qui in aliqua re vna & altera externa legē obseruet, tamen is in multis alijs à recto discedit, & humanus animus ab illa iustitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo iure iustus esse potest in conspectu Dei, qui de omnibus (qui non omnia, iure diuino descripta exequitur) sententiam fert, eosque detestatur, atque exetratur.

Rom.10.a 5
Gen.6,b 5, & 8 d 21
Prou.20,b 9
Rom.7,c 14,15
Gal. 2. d 16
Prou.20,b 9
Deut.17,d 26
Galat.3,b 10
Iacob.2,c 10,11

M. Num igitur Lex cunctos omnino mortales miserima hac conditione, sine vllo prorsus remedio astringit?

A. Deo diffidentibus, & à religione pietatéque remotis, Lex hanc quam memoraui, conditionem constituit, illis ab omni omninó spe derelictis : qui

Deut.27,d 26
Rom. 3,b 10 & 8,b 7,8
Ephes.5,b 5,6
Iacob 2.b 10

qui vt ne tenuissimam quidem particulam legis præstare possunt: ita nihil quicquam Dei misericordiæ per Christum confidunt. Pijs vero lex aliarum vtilitatum fructus præbet.

M. Quinam illi sunt, dicito.

A. Primùm omnium, Lex vitæ regulam perfectè absolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam nostram excitat, vt mores nostros ad illam dirigamus.

Deut. 6, b 6.7
Iosu. 1, b. 7, 8
Psal. 1 & 2, & 119. totum.

M. Quid præterea?

A. Secundò, quia legem, vltrà quã mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti oneris sustinendi deesse animaduertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege excitamur.

Rom. 3, c 19, & 7, c 14. 15
2. Cor. 3, b 5
Psa. 119, a 5, 12 27, 28. b 33. 34 &c.

M. Perge,

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atque fœditatem in Lege, vt in speculo, cernimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimitque; ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

Rom. 3 b 10, 11, 12. c 19. 20 & 7. b 7

M. Prosequere?

A. Quando

A. Quando peccati, quod diuinæ legis est violatio, conscientia stimulamur atque conuincimur, intelligimusque nos per peccatum in execrationem, acerbissimum odium, grauissimamque Diuini numinis offensionem, atque indignationem incurrisse; mercedemque atque stipendium, quod peccatum meretur, esse, vt non solùm omnibus calamitatibus atque miserijs huius vitæ, morbisque & morte corporis afficiamur; verumetiam vt damnatione atque interitu sempiterno mulctemur: simul atque ex Lege agnoscimus, nos per peccatum in hunc condemnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari potest, peruenisse; toto pectore, tota mente, toto corde, animoque cohorremus, & contremiscimus, atque ita, vt casum nostrum salutariter doleamus, & vt nosmet nostri pœniteat, Lex efficit, impellitque vt peccatorum veniam, iustitiam & vitam sempiternam (quæ ex lege adipisci non possumus) à Christo seruatore tantùm, & per Christum expetamus, atque expectemus.

Prou.20.b 9. 1.Iob.3,a 4 Deu.27,d 26 Gal.3,b 10 Rom.1,c 18 & 2.b 8, & 4.c 15 & 6 d.23. 2.Cor.3.b 7,9

Ephes.5,b 5,6

Rom.3,c 20,21 22. & 5 c 15,16 &c. Gal.2,c 16.

om.10.2.4. al.3.b 10.11.& 24.

M. Legem igitur, quantum intelligo, tàm quàm magistrum se ducèmque ad Christum præbere affirmas, qua nos notitia nostri, pœnitentiáque & fide, recta ad ipsum via perducat?

A. Sanè ita est, simulque ex his perspicuum est illud, legem non frustrà latam esse, tametsi mortales ab officij, quod Lex requirit, præstandi facultate longissime absint.

Rom.3.d 33.& e.1.13.16. Gal.3.c 10.

M. Verum dicis. Nunc dilecte fili, quando de Lege & obedientia satis, vt in hac cõtractione breuitatis ęq; dictum sit, ratio flagitat, vt proximè dicatur de Euangelio, quod diuinæ per Christum misericordiæ promissa eis, qui contra legem commiserunt, modo ipsos commissi pœniteat facta complectitur, ad quod Euangelium fides præcipuè referenda est: hoc enim secundo loco in nostra distributione propositum fuit; & eorum quæ tracta vimus cõtinuatione, quasi manu, cò deducti sumus. Dic ergo quæ sit Euangelij, fideique nostræ summa?

A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei principes articulos, vnà olim arctè contractos, comprehendit: quamque vulgus

ex prima voce nominat, The Creede, id est fidemnostram.

M. Fidem tuam pronuncia.

A. Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ: Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est ê Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine: passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis: ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, vnde venturus est ad iudicandum viuos & mortuos: Credo in spiritum sanctũ, sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.

M. Vniuersam hanc fidei confessionem, in quæ membra dispartiris?

A. In quatuor principalia: in quorum primo, de Deo patre, & rerum omnium creatione: in secundo, de eius filio Iesu Christo, quod & humanæ redemptionis summam omnem con-

continet: in tertio, de sacro Spiritu: in quarto, de Ecclesia, & de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. Agè igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conservato: principio verò Credendi *verbum in primo Christianæ fidei introitu, quam vim habeat expone.*

A. Hac voce significo, veram me atque viuam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum patrem, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere; eamque me fidem, hac confessionis formula profiteri, firmissimèque asseuerare.

M. Viua ea veráque & Christiana fides quæ sit, mihi quam potes apertissimè, declarato.

A. Fides est certa cognitio paternæ Dei erga nos per Christum beneuolentiæ, fiduciaque in eodem, sicuti in Euangelio testatum est; quæ studium piæ vitæ, id est, Dei patris voluntati obsequendi semper coniunctum habet.

M. Intelligis igitur, nullos impios, qui aut

at.10,c 2.& d 19.
b.1,b 12,13.
m.1.b 17
10.b 9.
al.3,d 26
eb.1.d 14

h,1,b 12. 13.
h.8,a 1,b 14
38,39.
olos.2,a 12.3
Heb.10, 22 23,
& 11.a1
Ps.1,a 3.
Mat.7,c 17.18
& 13,c 23
Gal.5,a 6
1.Pet.1,c, 13,
14,15.

aut de Dei misericordia desperant, aut eius iustitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo viuunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tametsi eius verba pronuntient.

A. Ita omnino intellexi.

M. Quum non nisi vnus sit Deus, dic quare in Christiana fidei confessione tres nominentur, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

Mat.3,c 16,17 & 28 d 19 1.Ioh.5,b 7 Ioh.10,f 30 & 14,b 7,8,9,11 1.Cor.8,a 5,6

A. Non variorum deorum hæc sunt nomina, sed trium diuersarum in vna diuinitate personarum: nam Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus Sanctus, tres personæ, vnus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus promptam potiùs fidem adiungere, quàm tam penitus reconditi & abditi mysterij infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus.

Pro.25,d 26 Ps.2.b 7 Matth.3,c 17 Ioh 1,b 14 Rom.15 b 6

M. Verissimè loqueris: perge porrò, quamobrem Deum patris nomine nuncupes?

A. Primum omnium, maximèque, quòd vnici filij sui Iesu Christi natura pater sit: Deinde quod noster etiam sit pa-

1.Cor.1,2,3 Gen.1 d 27. Malac.1,a 6. & 3,b 10. Ioh,1.b 12, & 3. a 3.5, Rom.8.c 15. 16, 17. Gal.4.a 5,6. Eph.1.a 5,6 Tit.3 b,7 1.Pet.1,a 3.4,d 23. Esay 40.c 21, 22 &c. Mat.5.g 45. & 10.c 29. Eph,1.b 1. Heb.1,a 3 Ioh.1,b 10,11,12 Mat.8.d 31, 32. Luc.22.d 31. 32. Iohn.10 f 28.29. & 19,b 10.11. Act.2 d 23.24 & 4.f 27.28.& 12. c.11. Luc.11.b 7,& 21 d 18. Psal.19.a 1,& 50.b 6. Rom.1.c 19.20

pater, tum quia nos condidit, omnibusque vitam dedit, tum etiam quòd nos iterum diuinè per spirtum sanctum generauit, & per fidem in verum suum atq; naturalem filium Iesum Christum nos elegit; sibique filios & regni cœlestis, atq; sempiternę vitæ hęredes, per eundem instituit.

M. Cur deum omnipotentem appellas?

A. Quòd & fabricatus est omnia, & omnes res ex sua voluntate moderandi suummam potestatem habet.

M. Spiritusve etiam malitiosi impijque homines in Dei potestate continentur?

A. Nunquam alioquin sine summa sollicitudine essemus, si quam illi lædendi nos facultatem, contra diuinam voluntatem haberent. Verùm ea nos consolatione sustentamur, quòd neque dæmones, neque conscleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omninò valeant: quodque nos adeò in tutela patris omnium rerum prępotentis sumus, vt ne vllus quidem capitis nostri

pilus

pilus niſi ipſius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere poſſit.

M. Cur adiungitur, Deum cœli & terræ creatorem eſſe?

A. Quòd diuinam potentiam, ſapientiam atque bonitatem, (quæ per ſe intelligentia comprehendi non poſſunt) in eius operibus, vt in ſpeculis intueri liceat. Nam quum immenſam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque eſſe partium omnium conſtitutionem, vt neque ad aſpectum magis decoræ, neque magis ad vtilitates omnes accommodatæ excogitari poſſent; artificis illico effectorisque infinita potentia, ſapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obuerſantur.

M. Quaratione vniuerſa à Deo condita eſſe affirmas?

A. Deum patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam ſui verbi, hoc eſt, Ieſu Chriſti filij ſui, totum hunc ſpectabilem mundum & vniuerſa in eo incluſa, atque ſpiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus

Gen.1.a 1 & 6
Pſal.33.b 6.7.& 89 b 11.
Ioh. 1 a 3
Act.14.c 15.
1 Cor.8.a 6
Heb.1.a.2
Coloſ.1.c 16

pamus angelos) fabricatum esse & construxisse.

M. Num censes tamen satis piè asseuerari, deum spiritus omnes malitiosos, etiam eos (quia nobis Diaboli nominantur) fecisse?

Gen.1,d 31
Ioh.8.f 44.
Iud.b 6

A. Deus illos tales non effecit; verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio omni restitutionis spe perdita, defecerunt: proinde non creatione & natura, sed naturæ corruptela deprauati sunt.

M. Satisne Deo fuit cuncta semel creasse, postea verò omni rerum curatione vacasse?

Psal.75,a 3, & 104,b 8,9, &c. & 145,c 14.15 & 147,a 5,6, &c.

A. Nequaquam, Deus enim vt omnia fecit, ita omnia fulcit, & moderatur; aliquoi vniuersa in nihilum subitò occiderent.

Col.1.b 16,17.
Heb.1,a 2,3.
Gen.1,d 26,29,
Psal.8.b 6,7, & 10.4,5,14,15 &c.
Prou.6.a 4
Esay 43.b 7
Rom.11,a 39
Coloss.1,c 16

M. Quem sibi finem Deum Opt. Max. in condendis gubernandisq; rebus omnibus proposuisse putas?

A. Hominum gratia fabricatus est mundus, & quæ in eo continentur cuncta comparata sunt, vt vtilitati commodisque humanis seruirent. Et vt cætera vniuersa humani generis causa, ita ho-

hominem ipsum deus ad suam propriè gloriam fecit.

M. Edissere quis primus fuerit hominis ortus, atque fabricatio.

A. Deus, vt a Mose in scriptis relictum est, primo homini è limo terræ formato, animam atque vitam inspirauit: fœminam exinde deductam ex viri somno consopiti latere, & in lucem editam, cum viro sociauit, vt adiutrix, vitæque illi consors esset. *Gen.* 1,15, & 12, *b* 7, *c* 8. 20 *d* 21. 23

M. Cum in viris simul & fœminis prauitas, nequitia, distortioq; adeo summa nunc appareat, num à principio Deus eos eiusmodi fabricauit?

A. Minime omnium: Nam Deus perfectissimè bonus nihil aliud quàm bonum facere potest. Deus igitur ad suam imaginem similitudinemq; hominem initio formauit. *Gen.* 1. *d* 26, 27. 31. *Coloss.* 3, *b* 10

M. Quænam est illa imago, secundum quam hominem factum esse dicis?

A. Ea est iustitia omni ex parte perfecta summáq; sanctitas, quæ ad ipsam diuinam naturam propriè pertinet; quæ homini cum Deo similitudo vsque eò fuit, quoad eam homo peccatorum macu- *Deu.* 32, *a* 13. 4 *Rom.* 9, *c* 14 *Coloss.* 4, *b* 10 *1. Iohn* 1, *b* 5, & 2, *d* 29, & 3, *a* 3 *Sop.* 1, *c* 13, *f* 4

maculis fœdauit.

M. Qua ratione istud factum esse dicis?

Gen.3,a 2,&c.

A. Fœmina à Diabolo circumuenta, virum impulit, vt fructum quo illi adeo interdictum fuerat, comederit; quo illorum facto, imago, secundum quam creati sunt, est obliterata: & cùm ipsi, tum ipsorum posteri, Deo aduersarij, peruersi, imbecillesque ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ huius miserias, corporis morbos, atque mortem, sed & in interitum etiã sempiternum, perpetuámque damnationem inciderunt.

Sap.1,c,13.14
1.Cor.1.d 14
Rom.8, b 7.38
2. Cor.3, b 15
Rom. 6, d 23
Ephe.5, b 5,6

M. Vtrum tamẽ existimari non queat, grauiter nimis Deum pomi vnius gustatum vindicasse?

A. Detestabile illud hominis facinus quasi leuis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo & immoderata modò edacitate rem æstimare velit. Ipse enim pariter cum vxore sua fallacibus Satanæ blandimentis illectus illaqueatusq; infidelis à Dei veritate ad vanitatem declinauit: falsis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio

Gen.6,a 3,45.9
b 11, d 2.2

cio, inuidentia, & maleuola commodi alicuius ſubductione Deum accuſabat, fidem adiunxit; innumerabilibus beneficijs ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modò lutóque fictus, non ſatis eſſe putans, quod ſimilitudo illi cum Deo eſſet, per intollerandam inſolentiam & arrogantiam exæquare ſe cum diuina maieſtate expetiuit: poſtremo creatoris ſe ditioni ſubtraxit, iugum etiam eius à ſuis ceruicibus proteruè repulit. Inaniter igitur Adæ maleficium minuitur.

Gen.1,d 26,2
Pſal.8, b 4,5,6. & c.& 104. c 14.15
Gen.1, d 26,27
Coloſſ 3, b 10
Oſe. 6, b 7.

M. Verùm cur ob parentum ſcelera, poſteri omnes de tam beato vitæ ſtatu dejecti, in omnes calamitates inciderunt?

A. Deus Adamum illis honoris inſignibus ornauit, vt ea cùm ſibi, tum ſuis, id eſt, toti humano generi, aut ſeruaret, aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin ſicut ex arbore mala mali fructus eduntur: Ita Adamo peccati corruptela deprauato, omnis eius progenies ingenito illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur

Mat.7,c 18,& 12,c 33
Rom.5,b 12,& 14 17, &c.

Ose.6,b 7. Rom. 6,c 24 2.Cor.11,a 3 Ephe.5,b 5,6

tur. Quanquam quid opus est tam grauiter de parente Adamo conqueri? quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximaque vitia, calamitatibus omnibus, damnatione, mortèque dignissimè mulctemur: à quibus malis vt liberemur, nihil in nobis, aut in vlla alia creatura opis aut auxilij omninò superest.

M. Quæ spes est igitur, consolatioque reliqua, & in quo sita?

Gen.3,c 14,15 Rom.5,c 15,16 &c. Gal.3,c 16.19 Heb.2,d 14,15 16.

A. Promisit Deus fore, vt semen mulieris, qui est Iesus Christus filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli, qui eos decepit, caput contereret: ipsosque atque eorum posteros, qui promisso illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda iam Symboli parte sequitur: credo in Iesum Christum.

M. Nomen Iesus quid significat?

Mat.1,d 21 Act.10,f 52 Col.1,c 13,14 Heb.1,b 14,15 1.ioh.3,b 8

A. Iesus sermone nostro idem est quod seruator. Iesus enim Christus filius Dei, idemque virginis filius, nos qui scelere deuincti, & sub antiqui serpentis diaboli seruili iugo captiui, sempiternæque mortis vinculis constricti

tur-

turpissimè miserrimèque iacebamus, in libertatem vindicauit, atque ad salutem reduxit.

M. Quis nomen Iesu illis imposuit?

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto. *Matth.1.d.2. Luc.1.c,3 & 2.c 21.*

M. Explica nunc quid Christi nomen significet?

A. Christus idem est, atque si vnctum appellares: quo nomine indicatur eum spiritus sancti vnctione maximum regem, sacerdotem, atque prophetam creatum esse. *Psal.1 a.6, Esa.61 a.1. Dan.9 d 24.25. Luc. 24 25. Luc.4.c,18. Act 4.c 27.*

M. Christi regnum est ne mundanum? *Act.10.c.38. Heb.c.9.*

A. Nequaquam: verùm spirituale & sempiternum, cuius regni gubernacula sunt Dei verbum, atque spiritus; quæ tum iustitiam, tum vitam secum afferunt. *Luc.1. c. 32 33. Joh.18.f.36. Col.1.c.13 14. 2,Tim.2.a.1.*

M. Quam nobis vtilitatem præbet hoc Christi regnum?

A. Vires nobis armáque spiritualia quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, carnem, mundum, peccatum, diabolum profligemus, adiumentaque ad vitam cum virtute *Ro.12.d.12. &c. et.16.c.20. 2.Cor. 10.a. 1.5. Ephe.6.b.10.11 &c.*

virtute & ſanctitate degendum ſubminiſtrat.

M. Cuiuſmodi Sacerdos eſt Chriſtus?

Pſal.110,b 4,5 Heb.4,d 14,15, &c.& 5,b 6,7 & 7,a 2,3,b 11 21,&c.& 9,d 13,14.

A. Summus atque æternus; qui ſolus in conſpectum Dei venire, ſolus ſacrificium, quod Deo placeat ſatisfaciátque, conficere, ſolus iratum Deum placatum efficere poteſt.

M. Cui nobis vtiluati ſunt?

Iob.14, d 27 Act. 10,f 36. Eph.1,c 14,15. &c. Coloſ.1.c, 20. Heb. 2,d 14,15 1.Tim.9,c 5 Rom.8, c 15 & 12,a 1. Gal. 4, a 5,6 Ephe.3,b 12 Heb.4,d 15,16

A. Nobis vt pacatus propitiúſque ſit Deus, poſtulat & deprecatur; nobis offenſum Deum lenit, noſque in gratiam cum patre reducit. Solus enim Chriſtus pacificator nobis propoſitus eſt, qui nobis Dei gratiam reconciliet: Immò verò ſacerdotij etiam ſui nos quaſi conſortes eſſe voluit, nobis introitum ad patrem patefaciens; vt in illius præſentia cum ſpe ſumma comparere, noſque & noſtra omnia veluti hoſtias ad ſacrificium, Deo patri per ipſum præbere non dubitemus.

M. Qualis Propheta eſt Chriſtus?

A. Quum reliquos omnes prophetas atque doctores Dei ſeruos deſpicerent mortales, Chriſtus ipſe Dei filius, & prophetarum omniũ Dominus, patris in-

interpres & nuntius de cœlo ad homines descendit, vt paternam voluntatẽ plane explicaret, mortalesque recta Dei atque omnis veritatis intelligentia informaret. Atque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi à patre debita persoluit, vt omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est reuerà Iesus Christus, hoc est Seruator, Rex, Sacerdos, Propheta; sed & nobis ita est, ad nostramque vtilitatem atque salutem.

Luc.7,c 16 Act.7,c 17 Heb.1,a 1,2 Ioh.8,d 26,c 10, & 15,c 15,& 17 a 6,& c & 18,g 37.

M. Quaratione Christum filium Dei vnicũ profiteris, quãdo qui pij sunt omnes filij Dei vocentur?

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, eiusdemque sit cum patre substantiæ: Nos verò quũ naturâ Adami veteris filij simus, gratia tamen beneuolentiáque, qua nos per Christum seruatorem nostrum prosequitur, filij Dei adoptamur.

Mat.2,c 31,5, & 3,d 17 Ioh.1,b 1,4,c 3 & 14,b 10,11 Heb.1,a 2,3,& 5,b 1 Rom.8,c 14,15 Gal.4,a 4,5 Ephe.1,a 5 1.Ioh.n 3,a 1

M. Quam ob causam Christum filium Dominum nostrum nuncupas?

A. Propterea quod Angelorum, hominum

Mat.9,a 6,& 10 a 1.& 21,c 18, & 28,d 18 Luc.1,d 32.33 Ephe.1, d 20,21 &c.

minum, rerumque omnium dominatus sit illi à patre traditus : quodque suo arbitratu atque potentia, regnum Dei, tum in cœlo tum in terra moderetur.

M. Num quidnam restat?

A. Hac cogitatione commonesiunt pij omnes, non ad suum sibi arbitrium viuere licere, verùm oportere eos corporibus simul & animis, in vita pariter atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsique in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inseruire.

Deut.10,b 12, c 20. Malach. b 6 Luc.9,c 23,24& 14,f 26.27 Heb.2,a 5,6 &c

M. Quid tum inde?

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam susceperit, cunctáque perfecerit, quæ saluti nostræ opus erant.

Mat.8,c 17,& 17,d 22,23 & 20,d 18.19 Ioh.1.b 14,& 11 f 50.51. Rom.5,c 15 1.Cor.15,c 17,22. Phil.2,a 6,7, &c. Heb.2, b 9. 1.Tim.2,b 5

M. Eratne ergo necessarium filium Dei hominem esse?

A. Maximè : nam quod homo in Deum nefariè commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat, atq; expiandum : quod onus longè grauissimum solus Iesus Christus, idem Deus, & idē homo suscipere poterat : quin nec potuit

tuit alius mediator inueniri, qui à deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo Iesus Christus. *Heb.9.b 14,15, & 9.d 24 1.Pet.2.d 21,24*

M. Quid deinde sequitur?

A. Christum è Spiritu sancto conceptum, ex Maria virgine natum esse.

M. Quamobrem vulgari hominum consuetudine, naturaliterque generatus non est?

A. Propterea quod per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, eum ab omni omninò peccato integrum conseruari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille agnus Dei Iesus Christus admirabili spiritus sancti virtute, ex incorrupta virgine Maria purus ab omni peccati labe conceptus, atque natus est. *Iob.1.c 16.d 36. 1.Cor.7.b 7.b Heb 4.d 15.& 9. d 14. Mat.1 c 23 Luc.1.c 31.35,*

M. Quare virginis Mariæ nomen commemoratur?

A. Vt agnoscamus Christum esse verum illud semen Abrahæ atque Dauidis, de quo Prophetæ oraculis instinctu diuino editis, prænunciarunt atque præmonuerunt: ex Abrahami *Gen.22.d 18. Esay 1.a 1. matth 1 a 1,&c. & 22 d 42. Rom.1,a 2.*

enim, & Dauidis stirpe Maria virgo directo est ordine procreata.

M. Reliqua, vt instituisti, deinceps persequere.

A Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus est.

M. Verum cur symbolum, Christi vita silentio præterita, protinus ab eius ortu ad mortem transit?

A. Quod in symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur, quæque illi adeo sunt peculiaria, vt illius vim omnem in se includam teneant.

Esay 53 Mat. 13 d 23, 17 &c.

M. Mortis eius rationem paulò adhuc apertiùs explicato

A. A Discipulo suo Iuda, qui corruptus, precioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus, à reliquis discipulis desertus, à Petro denegatus, eiuratusque; á Iudæis, falsis criminibus obiectis, malitiosè accusatus, á Pontio Pilato Romano præside condemnatus est, pugnis lorisque cæsus, contexis spinis coronatus, toga purpurea indutus, aliisque multis modis indignissimè crudelissimèque tractatus

Mat. 26 b 14, 15 &c. & 27. totum Mar. 14 c 45 & & 15. totum Luc. 23, c 47 etc & 23, totum, Joh. 28 & 16. totum.

tus est, & ludificatus : tandemque cruce ceruicibus imposita, extra vrbem in locum, qui Caluaria appellabatur, ad supplicium tractus est : vbi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt : in qua, summo cruciatu confectus, crudelissimam probrosissimamq; mortem oppetijt : animi interim dolores, quauis morte acerbiores, perpessus.

M. Suane voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?

A. Tametsi probrosa hæc sæuissimaque mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat; voluntati tamen patris sui, qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit : itaque contumeliosa illa in se probra, tormenta, mortemque atrocissimam sponte, & patientissimè pertulit; tum patri obtemperans, tum veniam jis, à quibus est in crucem actus, à Deo precatus. *Mat.26 d 36, 38,39,41,42 f 53 & 20 d 28 Mar.10 f 45 Ioh.10 c 11,15 d 17,18 Phil 2 b 8 Luc.23 c 34*

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum tam ignominioso truculentoque genere mortis affici?

A. Christus Deo patri pro nobis se

ay 13.totum
om.3,a 3
Cor.5 d 21
al.1.a 4
ph.1.a 3 &c.b
&c.
Coll.1.c 13.14
r 2,c 13.14.
.Pet.3 d 18. &
.a 1
ob.3.c 16.
.Cor.15,d 21

obligauit, atque spospondit: quicquid ergò nos debebamus, aut eramus commeriti, id omne sibi præstandum, soluendum, & dependendum Christus in se recipit. Et proindé ipse tametsi maximè innoxius, pro nobis nocentissimis luit. Deusque pater onus illi nostrum imponens, summa iuris iudicijque seueritate in eum animaduertit, vt nobis, ipsius causa, summam misericordiam impartiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

to 5,b 8,10,11.
.cor.5,d 18. 19,
20,21.
Eph.1 c 12 13,
14.17,&c
Heb 7.d 26,27
& 9,d 12,14,&
10.c 12,14,17.

A. Christus, quemadmodum ante attigi, nostro nomine locòque Deo patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nos ob contumaciam nostram conceptam, suauissimo obedientiæ suæ sacrificio placaturum, nosque in gratiam cum Deo restituturum esse. Atque ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis constrictus est, vt nocentes nos, qui Sathanæ, morti & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Christus, qui extra omnem

nem omninò culpam erat, accusatus, condemnatusque fuit iudicis terrestris sententia, vt nos, qui culpa tenebamur maximè, damnationéque eramus dignissimi, pro cœlesti tribunali absolueret: Christus, pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordésque eluit atque deleuit: Christus postremò, contumelijs, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimáque atque ignominiosissima morte, qua est affectus, nos à pœna, ignominia, mortéque sempiterna, quæ nostris scelèribus eramus maximè commeriti, liberauit: adeòque peccata omnia nostra obliuione sepulta, procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miserarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel postea proprijs nostris peccatis incidimus, Christi perpessio medicina est, atq; remedium; modò fiduciam omnémque spem in illo collocemus, amoréque illum amplectamur.

Rom.8.a 1.2.c 3 34.
coloss.1 c 13, 14 & c.d 20.21.
Psal.51.6,7
Heb.9 d 14.
1.Iohn 1.b 7
Apoc.1 b 5
1.Pet.2.d 21,22, & c
Rom.4.b 7, 8
coloss.2.c 13,14
Heb.10,c 17
Rom.8.a 1,2.

M. Morte tamen corporis, quæ pœna peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus multa

mulctamur.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, iam per Christum, omnibus illi fidentibus, ianua adituſque in cœlum eſt effecta: quemadmodum & Christus ipſe per mortem ſuum eſt regnum ingreſſus: ita vt mors quæ anteà peccati pœna erat, iam per Christum in maximo ſit lucro ponenda.

Luc 13 f 43
Ioan 6,25 26
1 Cor 15 c 18. 21 g 54, 55 &c.
1 Theſ. 4 c 13 14
Phil. 1 c 21,23
Apoc 14 c 13
Eph 5 a 1
1 Pet 2 d 21 &c. et 4 a 1,2 &c.

M. Ecquem alium nobis vtilitatis fructum præbet Christi mors?

A. Christi ſupplicium & mors non ſolùm ærumnarum noſtrarum, vt antè dixi, ſalutare medicamentum, ſed & exemplar etiam eſt nobis ad imitandum.

M. Idem iſtud planiùs expone.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœleſtis noſtri patris obedire, iniuriaſque omnes nobis ab alijs illatas patienter accipere: vitioſos carnis appetitus cruci ſuffigere, peccatiſque omnibus quaſi mortuos ſepultoſque eſſe, ita vt poſthac nihil mali admittamus; idque exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem

Joh. 13. b 15 etc
Eph 5 a 2
1 Pet 2 d 21 etc et 4. a 1,2 etc
1 Ioh 2 a 6

cem ſublatus, mortuus, & ſepultus eſt. Et reuera deprauatæ affectiones (quæ a-io qui indomitæ ſunt) in jis, qui Chriſto per fidem adhærent, ita virtute mortis eius quaſi cruci ſuffiguntur, illarumque incendia ipſius ſanguine ita reſtinguuntur, vt ſpiritui multó obſequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis eius ad ea præſtanda confirmamur, ad quæ, vitæ, mortiſque eius exemplis excitamur.

Rom.6,a,2,4.b.21. Gal.2,d.20.et,5,d,24. Col.2,c,13, &c.

M. Annon & de noſtro etiam in Chriſtum officio commonemur?

A. Commonemur profectò non in noſtra nos eſſe poteſtate, vt quęcunque velimus, noſtro arbitratu faciamus, verum Chriſti, qui nos tam magno redemit, nos totos eſſe, illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Chriſtum, qui nos adhuc hoſtes amore tanto prior amplexus eſt vt redamemus, maximè nos eſſe obligatos: paratiſſimos etiam eſſe debere, Chriſto, qui ita ſe nobis totum dedit, omnia noſtra, noſque adeo ipſos totos viciſſim reddere: Chriſti cauſa non omnia ſolum mundana com-

Rom.14.b, 7,8, 1cor.6,d, 20. et.2,cor,5,ß, 15. 1,Theſſ.5, b,10. Rom.5,b,8,10, Math,10.d,37. et,16.d, 25. Luc.9,c,23.21. &c.et,16.f,29

commoda, huiusque vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeò ipsam deserere, potiùs quam Christum amittamus, nostrumque erga ipsum officium pietatemq; non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maximè gratia, oppetita est: gratia dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit; quiq; vitæ author, mortuos nos à morte reuocatos & vult & potest immortalitate donare.

Mat.16.d 15. marc.8.d 35 &c

M. Quare adiungis Eum fuisse etiam sepultum?

A. Corpus exanime sepultura est affectum, vt omnes eius mortem explora tam magis, penituſque cognitam haberent; nam si rediuiuus subitò extitisset, mors eius in quæstionem à multis dubitationèmq; adducta, scrupulusq; hominibus aliquis fuisset iniectus.

mat.26 d 40, & 27.g.59. 60 &c. 2.Cor.15.a 4

M. Eius ad inferos descensus quam habet sententiam?

A. Quòd Christus vt corpore in terræ viscera, ita anima a corpore seperata ad inferos descendit; pariterque mortis eius vis ad mortuos, inferosque adeò

adeò ipsos vsque eo permanauit, vt & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maximè debitæ condemnationis sensum perceperunt, ipséque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animaduerteret: è contraria verò parte, mortui qui viui Christo confidebant, redemptionis suæ opus iam perfectum esse perspicerent; eiusq; vim & effectum sentientes; dulcissimo perpetuóque solatio fruerentur.

1.*Pet.*1,*d* 16 *Ioh.*8,*d* 24 1.*Cor.*15,*g* 54 55,*&c.* *Heb.*2,*d* 14,15 *Ioh.*5,*c* 25, 28 *&* 11,*c* 25,26 *Rom.*14,*b* 8,9 *Coloss.*1.*c* 13,14. 19,20.

M. Reliqua nunc persequamur.

A. Tertia die resurrexit à mortuis.

M. Satisne ergo effectum non erat, quod Christi morte, nobis culpa liberatis, venia data sit?

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus: Nam si in vitam non redijsset, nequaquam Dei filius fuisset habitus, neque nos morti eripere potuisset: At à mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & diuinitatis suæ vim ostendit paritérque peccati, & mortis

*Rom.*1.*a* 4,*&* 6 *a* 4,*b* 9,10,*&* 8, *a* 1,2,*&c* 1.*Cor* 15,*d* 26 *g* 54,*&c.* *Apoc.*1,*d* 20 *Phil.*2,*b* 9

at

atque ipsius etiam Diaboli domitorem se esse comprobauit.

Gal.2,d 19,20 Rom.4,d 25, & 5,c 5,&c.6,a 4,5.b 11,1,2, &c 1.Cor.15,c 20 &c.

M. Quæ adipiscimur commoda ex eo quod Christus rediuiuus fuit?

A. Plurima, maximáque. Etenim illinc desiderium nobis, facultasque, atque adiumenta, ad vitam cum virtute pietatéque degendam, suppeditantur. Illinc nos Christus iustitiâ, quæ nobis anteà defuit, imbuit. Et Christus à mortuis ad vitam exurgens, vitæ nobis author exiſtit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquandò tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur: quòd Christus nos resurrectionis, vitæque suæ fecit participes. Fieri enim omnino non posset, vt Christus caput nostum reuiuiscens, nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere, funditusque interire patiatur.

1.Thes.4,d 14 &c. Coloss.1,d 18 2.Tim.2,b 11

M. Perge.

A. Sicuti sacræ literæ declarant, Christum propter iustitiam nostram excitatum fuisse, ita nos etiam docent, vt Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, Iustitiæ

Rom.6,a 4. &c. b 9,10,11, &c. Eph.5,d 23. Col.3,a 1, 2, &c.

post-

posthac, atque sanctitati viuamus: ad quod præstandum virtute potentiáque glorioſæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

M. Quid in fidei confessione deinde sequitur?

A. Ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. *Marc.16,d 19 Luc.24,g 5 Act.1,b 9,10,&c*

M. Hoc, quemadmodum sit accipiendum, expone. *Ioh.12,b 8,& 16 b 10,c 16,d 28, & 20,d 17*

A. Planissimè, quod Christus corpore in cœlũ ascendit, in quo anteà corpore non aderat: quòdq; è terra, in qua priùs corpore præsens fuerat, discessit.

M. An non ergo nobiscum amplius in terris adest?

A. Præmonuit ipse Apostolos suos, non semper cum illis præsentem futurum, quod de corporea eius præsentia est intelligendum. Diuina enim natura sua, qua vniuersa complet, tum in cœlo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute, præsens, ecclesiæ suæ in terris perpetuò adest, & adfuturus est, vsque eo dum mundana omnia ad exitum perueniant. *Ioh.12, b 8 Ioh.17, a 5 Mat.18,c 20,& 18.d 20. Ioh.14,d 18, & 16,b 7 Rom.8,b 9, &c.*

M. Minimè ergò deserti sumus ab auxilio

lio, defensioneq; Christi, tametsi corpore præsentem illum non habeamus.

Mat. 28, d 18
Ioan. 16, b 7, & 17, c 2, &c.
Eph 2, d 10, & 4 b 8. l &c.
Phil 2, b 9, 10
Colos. 1, c 18
Apoc. 11, d 15

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dexteram assidens, potestate, sapientia, prouidentiáq; sua mundum regit, & moderatur: mouet, gubernat, temperat vniuersa: sacrum etiam spiritum suum, vt maximum charitatis in nos suæ pignus, de cœlo, vt est pollicitus, in animos nostros dimittit; cuius sui spiritus clarissimo lumine mentes nostras, tenebris cæcisque nubibus circumfusas, illustrat: ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationéque nos leuit, atque sustentat; eadem præstiturus, quoad hic mundus exitum habebit.

Rom. 5, a 5, & 8 a 15, b 9, &c.

M. Nunc autem dicito, quid præcipuè de Christi ascensu, sessioneq; a dextera patris cosideres, quod quidem ad Christum ipsum proprie pertineat.

§

A. Aequum fuerat, vt Christus qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco, ad infimum serui gradum, dedecusque condemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, celsissimámque digni-

Eph. 1, d 20, &c.
Phil. 2, b 8, 9, &c. & 3, a 5

nitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restituetur: vt contemptio videlicet, illatàque ipsi probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. Nobis verò Christi in cœlum ascensus, sessioque á patris dextera, quam adfert vtilitatem?

A. Principio, Christus, vt hominum gratia è cœlo in terram, tanquam ad exulandum, venit, ita & in cœlum patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingrediendum in cœlum muniens, cœlique portas nobis priùs ob peccatum occlusas reserans. Porrò præsens coram Deo, nósque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amittemus. *Ioh.14.a 2,3, &c.* *Ioh.16,i 16* *Rom.8,f 3,4* *Heb.7.d 25, & 9.g 24.* *1.Ioh.1,a 2*

M. Verùm qua ratione ascensum Christi in cœlum imitatores esse possumus?

A. Suspicere in posterum, mentemque & animi aciem in cœlum, vbi Christus patri dexter assidet, intendere debemus, cogitationes omnes, & curas nostras in rebus diuinis, cœlestibus, sempiter- *1.cor.5,f 4* *&c.* *col.3,a 1, 2 &c*

piternis; non in humanis, terrenis, atq; fragilibus defigentes.

M. Et quid praterea?

A. Commonemur etiam, vt Christo Domino cœli iam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus: sed vt diuino, planêque spirituali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potissimúm conueniat, eum pié sanctéque veneremur.

Esay 1, b 11, & c. 16, 17, &c.
Matth 5, a 8, &c
Ioh. 4, c 20, &c.
d 24

M. Nunc te volo quæ de supremo iudicio mundique exitu didiceris, mihi breuiter enarrare.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiæq; præcellentissima amplitudine in cœli nubibus aduenier cinctus, septúsq; copijs & corona cœlestium stipatorum, & ad terribilis buccinæ signum clangorémque formidolosum, mortales vniuersi qui ab ortu mundi ad illud vsque tempus ex hac vita migrarunt, tum animis, tum corporibus integri reuiuiscent, & pro Christi tribunali iudicandi adducentur, vnusquisque de factis suis rationem redditurus, quæ æquissimus atque

Mat. 21, c 29, 30, 31, & 25, c 51, 52, &c.
1. Cor. 15, g 52 &c.
2. Thes. 4, d 16 &c.
2. Pet. 3, c 10 &c.
Rom. 14, b 10, 12
1. Cor. 4, a 4, 5
2. Cor. 3, b 10. 11

atque acerrimus iudex ad ſummæ veritatis regulam requiret.

M. At cum natura mortem omnibus certò propoſuerit, quomodo in fidei confeſſione victuros tum eſſe aliquos affirmas?

A. Diuus Paulus declarat eos qui eo tempore in vita commorabuntur, repẽtina mutatione renouandos, & omni corruptione corporibus abſterſa, remotaque mortalitate, immortales eos exorituros eſſe: & iſta ipſis commutatio, mortis eſt futura loco, quod mortalis vitæ occaſus fiet ortus immortalis. 1. *Cor.* 15. *g.* 53. 1. *Theſ.* 4. *d.* 17, 1. *Cor.* 15. *g.* 53. &c,

M. Num igitur pios metu perterritos memoriam illis diei perhorreſcere debere, aut eam ipſis pertimeſcendam, & fugiendam eſſe putas?

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio, piorum animos ad ſpem optimã erigit ſolatioq; maximo permulcet. Is enim ſẽtentiã pronũciabit, qui noſtro loco ſententia iudicis eſt cõdẽnatus, ne nos in ſeuerũ Dei iudiciũ vocati cõuincamur, ſed indẽnati iudicio liberemur. *Rom.* 8. *a* 1. *c.* 15. *d* 23. *g.* 38. 39. 1. *Cor.* 1. *b* 7. *Phil.* 3. *d.* 20. *Tit.* 2. *d* 13. 2 *pet.* 3. *c.* 12.

M. Quãdo igitur de Deo patre creatore filioq; eius Ieſu Chriſto liberatore hactenus ſit dictum, duobus iſtis (chriſtiana

professionis partibus ad exitum iam perductis: tertia nunc, quid videlicet de spiritu sancto credas, est declaranda.

Mat. 18 d 19
Iohn 5 b 7
Ioh. 14 d 36 et 15
d 26 et 16 b 7 e.
3 f 22
Act 5 a 3, 4

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, á patre & filio ex omni æternitate procedentem, vtrique parem, atque eiusdem omnino substantiæ, simulque cum vtroque venerandum & implorandum.

M. Sanctus quare vocatur?

Rom 1 a 4 et 15
d 16
2 Thes 3 c 13
Tit 3 b 5
1 Pet 1 a 2

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omninò maxima, verum etiam, quod electos á Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quam ob rem sacra scriptura ipsum sanctificationis spiritum nuncupat.

M. Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas?

Iohn 3 a 5, 6
Rom 8 c 15 d 13
Gal. 4 a 5, 6

A. Principio, eius virtute diuinitùs renascimur: hoc est enim quod Christus dixit, necessarium esse, vt ex aqua & spiritu de integro nascamur. Eius etiam numine afflati, Dei patris filij adop-

Rom 8 c 14, 15 etc.
2 cor 1 d 22 et 5 a 5
Eph. 1 c 14

tione instituimur: ex quo fit, vt spiritus adoptionis meritissimé nominetur: qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis con-

fir-

firmans atque perſuadens, diuina beneficia vniuerſa noſtra per Chriſtum fieri.

M. Proſequere.

A. Spiritus ſanctus cæleſtia myſteria animis noſtris interpretando explanat, mentiumque noſtrarum oculis, vt illorum intelligentiam capere poſſint, lumina præfert: ad ipſius porrò arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur; eius virtute naturæ vitioſitas comprimitur & edomatur, peruerſique appetitus frenantur atque franguntur, animique ad ſtudium pietatis concitantur: ipſius arbitratu varia beneficia diuinitus in pios conferuntur.

Ioh.14.b 7.d 2 & 16.b 13,& 20.f 22.23. 1.Cor,2.c 10.11. 13.15. Eph.5.d17. Ro.8 a 5.b 9 & Act.2 a 4.c 17 &c. 1.Cor.12.a 17

M. Ecquid habes preterea quod de hac re dicas?

A. Inter vitæ huius multiplicia diuerſaqué malorum, ſolicitudinum, & calamitatum genera, piorum dolores & mœrores (quorum in hoc mundo conditio plerumque miſerrima, luctuſque vix alioqui conſolabilis eſſe ſolet) ſpiritus ſanctus occulté conſolando, fiduciamqee afferendo minuit, leuat, atque

Ioh.14.b 16 a 26 & 15.d 26,& 16.a 7.

mollit; & ex eo paracletus, hoc est consolator; verè proprièque nominatur. Postremo spiritus sancti potentià, mortalia nostra corpora à mortuis excitata ad vitam reuocabuntur. Summa autem, quantacunque nobis bona Deus per Christum largitur, ea vniuersa Spiritus sancti efficentia cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissimé confidimus, & spem in eo reponimus, ipsumque veneramur, atque opem ab illo petimus.

m 8 b 11
or. 12 d 4, 7
.b 11, 13 &c.

M. Reliqua est pars quarta de sancta Ecclesia Catholica, de qua sententiam tuam iam intelligere cupio.

Symboli. pars 4

A. Summatim dici potest, Ecclesiam esse corpus Christi.

1 cor. 12 d 27
Eph. 1 d 22, 23
Col. 1 c 18 d 24

M. Verum magis hoc perspicuè pluribusque verbis dicito.

A. Ecclesia est corpus reipublicæ Christianæ, hoc est, vniuersa multitudo consociatióque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designauit.

Rom. 12 b 5 &c
1. cor. 12 b 12
13, &c. c 10 d
26
Eph. 1 c 4, 5, &
3. b 9, 10
Mat. 15. 34

M. Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?

A. Quo

A. Quoniam quidem non solúm nequicquam Christus mortem oppetijsset, si non existeret Ecclesia: sed etiam, quæ hactenùs dicta sunt vniuersa, superuacanea forent, & ad nihilum recasura.

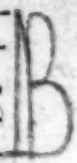

M. Quamobrem?

A. A Principio ad hunc vsque locum salutis causas recensuimus, radicésque ipsas considerauimus, nominatim verò quòd Deus nos, propter Christi meritum diligat, & beneuolentia complectatur: præte reà, quod huius gratiæ, in quam cum Deo reconciliati sumus, efficacitate spiritus sancti participes reddimur: Verùm ista hunc vnicum habent exitum, vt instituatur Ecclesia, hoc est concilium fidelium, in quos diuina hæc munera conferantur.

Mat.16.c 18 Act.20.f 26. 1.cor.12.b 12.13 &c. Eph.1.a 3.4,5 &c.d 11.&c. 3 b 9,10,p & 5.d 25. 21.& 1.Ti.3.d 15,&c

M. Quare hanc Ecclesiam vocas sanctã?

A. Vt hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunque enim delegit Deus, eosdem pietate morumq; integritate imbuit.

Rom.8.c 29. 30. 1.cor.14 f 33. Eph.1 a 4.5 b 11,12.

M. Ista, quam Ecclesiæ assignas, sanctitas, estne iam in omni genere perfectè absoluta?

A Nondum. Quamdiu enim mortali

4.3,f 26
or.13,c 9,&c
or,12,b 5,9

hic conditione viuitur, ea est humanę naturæ infirmitas, vt parum validis viribus simus, ad omnem vsquequaque culpam effugiendam. Proinde Ecclesiæ sanctimonia non est adhuc plené cumulatéq; perfecta, veruntamen probé instituta,

or.13,c 10 &c
15.g 52,53
c,
ph.5,d 26, 27,
poc.19.b 8. &
1.a,2 c 10,11
rc.g 27

Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit; iam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expleta, vt vestitu quodã candidissimo nitidissimoque exornabitur.

M. Ecclesiam cur appellas Catholicam?

A. Idem valet, atque si vniuersalem vocarem. Hæc námque multitudo & conuentus piorum non habet definitam aliquam regionem aut tempus, cuius terminis septus teneatur: verùm piorum, qui à mundi fabricatione, omnibus locis atque temporibus vixerunt, viuuntué, aut victuri sunt, numerum integrum comprehendit: vt vnum sit Ecclesiæ corpus, sicut vnus est Christus, corporis illius vnicum caput.

Mat.28,d 19
Act.2 a 5,9 b
10,&c.
1.cor,12 b 12,13
&c.
Eph,1.d 22.23
& 2,a 12. &c
& 4,a 4, 5 &c.
15,16.
coloss.1.c 18

M. Nunc te explicare volo, quamobrem sanctæ ecclesiæ Catholicæ cõtinuò subiungas

nos

nos credere sanctorum communionem.

A. Quum vbique terrarum & gentium, omnibusque temporibus & seculis habeat Deus, qui piè ipsum sancteque colant; vniuersi illi, quamuis interuallis locorum & temporum longé disiuncti, vnius tamen eiusdemque corporis, (cuius est Christus caput) partes sunt summa inter se coniunctione deuinctæ. Tanta est sanctis hominibus & cum Deo, & inter se communio. Namque spiritus, fidei, sacrorum, mysteriorum, precationum, condonationis criminum, beatitudinisqué sempiternæ, atque adeò vniuersorum diuinorum donorum, (quibus Ecclesia per Christum fruitur) communicatione sunt inter se quám maximé coniuncti. Charitate præterea amicitiáque non simulata, sed concordi sese mutuó complectuntur. Quoniam verò ista piorum communitas in sensum intelligentiámque humanam, perinde atque aliæ coniunctiones consociationésque hominum, non cadit, iure hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

1.cor.12.b 12, & c.c 20. & d 26 Eph.4.c 25,30 col.1.c 18. & 2.a 19.

Eph.4.a 3.4 c 15 col.2.d 19.

Matth.22.c 39 Ioh.13.d 14.15. Rom.b 5, &c. 1.cor.10.f 24. & 13.b 4,5 &c. 2 cor.f 28,29 Gal.6.a 2 psal.52.a 1.2 &c

M. Hæc, quam commemoras ecclesia, cõspi

cuane?

Ro.8 c 29.30, 33. Eph.1 a 4,5,& c b 11,12. Col.3.b 3.

A. In hac fidei confessione præcipuè tractatur de cætu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi per Christum delegit: quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque eius ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam quæque cerni possit Ecclesia Dei, cuius nobis notiones atque insignia palàm profert & proponit.

M. Quenam ea sunt?

Esay 55 b 10,11 Luc.24 c 47 Joh.24,b 13 14.& 15 c 16 & 16 c 23 Rom.13 b 8,9 1.cor.11.d 20 21,23,&c. Mat.18.c 16,17 d 19,20 & 28 d 19.

A. Vbicunque gentium Euangelium Christi seruatoris purè declaratur, Deo Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinaque Ecclesiastica ritè exercetur, ille Christianorum hominum cætus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

M. Suntne igitur vniuersi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conueniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?

Mat.13.c 19 &c.d 25 &c.f 47 &c. Esay 55.b 10, 11 Mat.28 d 19 &c. vt supra

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimulatæ sanctitatis in hunc sese conuentum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quanquam, quoniam vbicunque verbum

bum Dei vere explicatur,& sacra mysteria sanctè celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati; vniuersam illam frequentiam Ecclesiam Dei esse interpretamur: quum & Christus ipse duobus tribùsue., qui ipsius nomine conuenerint,præsentem sese adsuturum spondeat.

M. Quare Ecclesiæ remissionem peccatorum subijcis?

A. Principio quòd claues, quibus cœlum tum clauditur,tum aperitur, hoc est,ius illud obligandi & soluendi, reseruandi & condonandi crimina (quod est in ad ministratione diuini verbi positum,Christi munere donata & commissa Ecclesiæ potestati) in ipsa proprié residеat.Deindè quod nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: quique communem Ecclesiasticæ societatis coniunctionem diligenter,integrè, piéque, continenter etiam, & ad extremum seruat,& defendit.

*Mat.*18 *d* 19,20
*Mat.*16 *c* 18,19 & 18 *c* 17,18
*Ioh.*20 *f* 22,23
1 *Tim.*3 *d* 15
mat 24 *b* 13
*ioh.*15 *a* 4,5 *&e*
Col 2 *p* 19,19

M. Ab Ecclesia igitur alienus non superest spes vlla salutis.

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damna-

Ioh.15.a 4,5 etc. col.2.d 18.19 2.Tim.3.d 15

damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra enim distracta, diuulsaque à capite atque corpore, omni spe vitæ orbata sunt.

M. Vocabulum remissionis quam significationem habet?

Psal.32.a 1.3 Ioh.3.c 16.17. Act.1.f 38,39 et 26.d 18 Rom 3.d 24, 25, 28. Eph.1.b 7 col.1.c 13.14.

A. Quod videlicet à Deo impetret fidelis, vt peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam; & ex damnatione, atque iudicio ereptis, commeritam pœnam remittit.

M. Ad promerendam ergo peccatorum impunitatem, nonne benefactis nostris Deo satisfieri posse putas?

Vt supra et Esay.53.a 4,5 Rom.5.b 8.10 Gal.1.c 16 col.1.c 20,21 2.Tim.1.c 9.10. Heb.9,d 14.15

A. Vnus omninó Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficijs constitutum luit atq; persoluit; simulque Deo, nostro nomine satisfecit: Solus igitur Christus aditum nobis ad diuinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere, sola ipsius bonitate beneficentiaque gratis donatos, nihil est omninò quod ipsi inuicem mercedis remunerationisue loco vel deferamus, vel referamus

feramus.

M. Nihilne ergó prorsus supereſt à nobis præſtandum, vt criminum condonationem conſequamur?

A. Deus nocentibus ſe crimina condonaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant, atque deponant; menteſque à vitæ nequitia reuocent ad ipſius obſequium. Quamobrem pœnitentia, correctiòque vitæ, nobis eſt neceſſaria, vt peccatorum impunitatem exoremus.

Iere.18.b8 Ezech.18 d 51 c 30,31,32,et 33,c 14.etc. Mat.4.c 17 Luc.5 f 31 Pſ.32 a 3,4,5,et 51,a 3,4

M. Pœnitentia quas partes complectitur?

A. Crimina nos primum noſtra agnoſcere, confiterique coram Deo oportet, acerbiſſimo etiam animi dolore angi, pudorequè affici, quòd illius maieſtatem offenderimus: peccati prætereà odium intimum ſuſcipere, illudque deteſtari atque execrari oportet. Hic dolor à quibuſdam contritio nominatur.

Prou.18.c 13 Luc.15. d 18.21 1.Ioh.1 d 8,9 Pſal.6.b 6,7. et 31.b 9,10. et 38 a 3.4 etc.b 8.etc c 17.18 etc.et 51 c 17. 1.cor.11 g 31 2.cor 7 c 9,10 11.etc. Mat.27.a 3,4 etc.

M. Ecquid amplius?

A. Ne ex doloris magnitudine deſperatio animos noſtros occupet, fides eos conſolatione ſua ſuſtentat, quæ veniæ, à Deo, peccatis noſtris per Chriſtum

2.cor 2 b 5, 7, 8 Luc.7 f 38 g 47 etc.et 15 d 18 20,21 et 18 c 13,14

& 23,d 42,43 & 24,c 47 Act.1,f 37,38 & 3,d 19,& 15 f 10,31 1.Tim.1,c 15,16

stum seruatorem impetrandæ, bonam certamque spem ostendit. Atque istuc est, quod peccatorum remissionem nos credere testificamur.

M. An in tantam formidinem, atq; in has angustias, adductus homo, se ipse eripere valet?

A. Nequaquam. Solus namq; Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratũ & iacentem excitat, & in spem salutis restituit, cuius solius virtute peccator ad eam, quam memoraui fiduciam, sensumq;, atq; cogitationem reuocatur.

Psa.23,a 3,& 30,b 10,& 51 b 7,8,10,11,12 & 8,a 3,b 7,c 18,&c. Act.11.c.18 2.Cor.a,2,3.4 2.Thes.2.d 16.17 2.Tim.2.d 15 Mat 22.d 30 &c. 6.11.c 25 26. &c. 2.Cor.15. totum

M. Reliqua Symbeliam recense.

A. Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam.

M. De istis perpauca sciscitabor, quod quadam de illis, cum de supremo iudicio ageret, supra dixeris. Quorsum demum hæc, aut quamobrem creduntur?

A. Quamuis humanas animas indissolubiles & æternas esse persuasum sit; mentes tamen in nobis omninò conciderent, si existimaremus corpora nostra morte in nihilum interitura: ex alterius enim nostri partis desiderio labo-

1.Cor.15.c 14. 17.18.19.

borantes, perfecto gaudio atque immortalitate, nullo vnquam tempore plenè potiremur. Proindé nobis certò persuadeamus, non animas tantùm nostras, quum hanc vitam deserimus, à corporum consociatione solutas sinceras atq; incorruptas sursùm continuò in cœlum ad Christum ferri: sed & corpora etiam nostra omni liberata corruptione, & in fœliciorem vitæ conditionem reuocata, cum animis iterum suis socianda, & instar corporis Christi splendida futura: atq; ita ad perfectam beatitudinis absolutionem integri perueniemus, immortali vita, sempiternaque fœlicitate in perpetuũ perfruentes.

Luc.16.c.22,23, f45.

Rom.8,b 11 1.Cor.15,f42 &c.g 53,&c. Phil.3,d 21 2.Cor.5,a 1,2 1.Thes.4,c 13, 14,&c.

M. Mortem ergo corporis pijs pertimescendam non esse putas?

A. Cert è præceptor. Est enim nobis persuasissimum, non esse mortem rerum deletricem, quæ omnia omninò perdit ac perimit, verum ducem nobis in cœlum esse, quæ cursum nostrum ad placidam, quietam, fœlicem, perpetuámque vitam dirigit.

Vt supra, & Luc 23,f41 Ioh.18,c 25,&e Phil.1,c 21,23 &c. Apoc.14,d 13

M. Cum verò Symboli, hoc est, summæ fidei Christiana declarationẽ iam absolueris nar-

narra mihi, quem fructum ex ista fide percipimus?

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei consequimur, qua vitæ sempiternæ hæreditatem adimus.

Rom. 3. c 21, 22. &c.
Gal. 2. c 16. &c

M. Nonne igitur sanctitas, quam diuino numini tribuimus, vitaque inter homines honestas & innocentia nos Deo integros exhibet?

A. Istuc anteà sub legis explicationem, alijsque item locis, breuitér attigi. Summa autem, si ex legum diuinarum præscripto vitam quis sanctè agere omnino posset, iure ille, bonorum operum ratione, iustus haberetur: sed quia ab illa perfectione, nostra omnium vita longissimè aberrat, scelerumque nostrorum conscientia conuicti, animis succumbimus, aliam sequi rationem, viam indagare aliam debemus, qua in gratiam cum Deo reducamur, quàm nostris in ipsum promeritis.

Rom. 7, 7 c 14, 15 & 8 a 3, & 10, a 5, & 11, a 6. Gal. 2. c 6 & 3 b 10. &c.

M. Quenam ea est?

A. Vnum perfugium reliquum est, diuina per Christum clementia, qua nullum omnino ad nostra opera, meritaue respectum habens, gratuita nos

Luc. 8. c 11, 12 13, 14
Rom. 3 d 24 & c & 4. a 4 &c. c 36.
Eph. 2, a 4, 5
2. Tim. 1. b 9
Tit. 3 b 4, 5.

prop-

propter Christũ charitate amplectitur, non criminum modo nostrorum veniã, sed & iustitiam Christi, per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, vt per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiæ vniuersam nostram iustitiam acceptam referri oportet.

M. Quemodo rem sic se habere cognoscimus.

A. Ex Evangelio, in quo diuina promissa nobis Christi nomine facta continentur; quibus cum fidem tribuimus hoc est, planè penitúsque persuasum habemus de diuina erga nos bonitate, quemadmodum anteâ in toto Symbolo est explicatum; istius, quam memoraui iustitiæ quasi possessionem occupamus.

Rom. 4,*b* 9,11 *c* 14,16,*d* 20,21 *Gal.*2,*c* 16,*d* 20 *et* 3,*b* 11. *Heb.*10,*g* 38, *&c.*

M. Non igitur affirmas Fidem præcipuam esse huius iustitiæ causam, ita vt propter illius merita Dei iudicio iusti censeamur?

*Eph.*1,*a* 4,5,6 *&c. et* 2,*a* 4,*&c* *Tit.*3,*b* 4,5,6 *Mat.*1,*b*,14,15 *Iob.*1,*b* 12 *Ro.* 3,*d* 22 *&c.* *et* 4,*c* 16,*d.*29 *&c.* 1.*Cor.*1.*d* 30 *Heb.*9,*d* 4,*&c.*

A. Nihil minùs: nam illud esset fidem in Christi locũ supponere. Verùm hęc iustitia primum á diuina clementia, vt à fonte, fluit, vnde riui ad nos per Christum deducuntur: per Euangelium vero

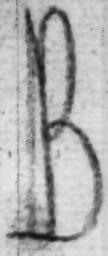

verò defertur, nos autem eam fide, tanquam manu, apprehendimus. Itaque fides non origo, sed instrumentū est iustitiæ, quia videlicet Christum, qui est iustitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, vt is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. Verùm cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt?

Rom.6 a 4 et 7 b 6 et 8 a &c. b 9, 10, &c.: 2.Cor.1 c 17 Eph.c.2 c 15 et 4 d 2, 24 Col.3.b 9,10

A. Minimè. Nam Fide Christum complectimur, qui nos non solùm à delictis mortéque liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verùm etiam diuino spiritus sancti numine, ac potestate, de integro nos generat, & reuocat ad integritatis pietatisque desiderium atque curam, quam nos vitæ nouitatem nominamus.

Rom.5 a 1,2 1.Cor.13 a 2 Eph.3 d 17 Iacob.2 d 20 1.Pet.1 d 19,21, &c.

M. Iustitiam igitur, Fidémque & bona opera naturalem quandam inter se coniunctionem habere affirmas, ob eámque causam non magis esse disiungenda, quam Christus, eorum in nobis effector, à se ipse est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista ergò Fidei explicatio humanos animos

nimes ab operibus officijsque pietatis minimè auocat.

A. Nequaquam: bona enim opera fidei, vt stirpi suæ inhærent. Fides igitur mentes nostras in studio vitę cum virtute colendæ adeò non reddit hebetes, vt illarum potiùs aciem ad id quàm maximè exacuat: planêque in numero veré fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & vitijs omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat, ita se perpetuò gerens, vt qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligat.

Psal.1.a 3 Mat,7.17,18.et 12.d 33,35 Rom.6,a 1,2,3,4 &c. Gal.5,a 6 Eph.3,c 17,&c. Col.2,a 6,7 Tit.3,c 8.

M. Apertè igitur dicito, qua ratione actiones nostræ Deo placeant, & quomodo ille eas remuneret?

A. In officijs pietatis duæ res sunt maximè necessariæ. Prior, vt ea agamus quæ iure diuino præcipiuntur: altera, vt in illis obeundis eum animum fidemque præstemus, quam à nobis Deus requirit. Neque enim vlla siue opera, siue consilia Deo grata esse queunt, nisi fide commendentur.

Deut.4,a 1,2,& 5.d 31.32,&c. mar.7,h 6,7,8,9 et 10,c 17,&c.9 Ioh 14,i 15.c 21 23,et 15,b 10 Ram.8,f 31, 30 et 14,d 13 Heb.11,b.5

M. Siergo & eadē illa bona opera, eâq; etiam mente ac fide, quam Deus nobis

præfiniuit, faciamus, quare operùm piorum merito in iustorum numero habendi non sumus?

Luc.1,8 c 11,12 14. Rom.3,c 20, & 4,a 2 Ioh.4,d 18,19 et 15,b 14,15,16 et 25,b 4,5,6 Esa.64,b 6 Psal.143,a 2

A. Iustitiam, quam Deus approbat, planè cumulatéque perfectam, & iuri diuino vsquequaque congruentem esse oportet: at nostra opera etiam absolutissima longè multúmque à legis diuinæ præscriptione discrepant, plurimisq; de causis tum accusanda sunt, tum cõdemnanda: Proinde iusti censeri diuino iudicio, factorum nostrorum ratione, nequaquàm possumus.

M. Verùm ista declaratio hominum interim mentes à sanctitatis studijs auertere, aut si non remissiores negligentiorèsque in obeundis virtutis muneribus, at minùs saltem ad ea hilares atque impigras facere videtur.

Gal.2.c 16 Mat.1,b 16 1.Pet.2,c 12

A. Nullo modo: edocuerunt enim nos sacræ literæ, quod quemadmodum vitiosæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inseruiunt: nullus igitur inferorum damnationisque terror, nulla cœli gaudiorumque omnium expectatio, nos vel à vitijs adeò auocare, vel ad

rectè

rectè faciendum allicere deberet, æque atque formido contumeliam aliquam maiestati diuinæ imponendi, studiumque amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnifacere oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo, & eius sacro sancto verbo sit dedecori; ita virtutis summa laus decusque in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Præterea opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo prosunt: Diuinique erga nos amoris, nostræque pariter in Deum gratitudinis, dum eius præceptis paremus, clara indicia ostendunt; fidei item, vt vnà salutis etiam nostræ, signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus vsui esse bona opera censebimus, propterea quòd iustitiam ex illis non adipiscamur.

Rom.8.d 14 1.Tim.6.a 1 Tit.2.a 5 2.Pet.2. 2

mat.5.b 16. 1.Pet.2.12 mat.2.d 23 &c. 10.14.b 15, c 22. 23.& 15.b 10 Phil.2.b 12 2.Pe.1 c 9.10 &c.

M. Verùm cùm opera nostra vel optima, vt ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo cuius iustitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt?

A. Fides est, quæ Deum operibus nostris facit beneuolum, dum persuasum

habet, eum legibus nos & iudiciali iure persequuturum non esse, nec factorũ nostrorũ rationem strictè à nobis repeturum, atq; acerrima iustitiæ suę norma ea examinaturũ esse: verùm cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia, vt plenè perfecta esse accepturum.

M. Quando igitur deus per fidem, tum vt iusti habeamur, nobis largitur, tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitamne naturæ virtutem, an gratuitum dei munus esse fidem existimas.

A. Donum dei, idque eximium certè atque præcellens, fides est. Nam deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque, quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli, à domino precantur, vt fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore ipso in precationis mentionem incidisti: Post quam enim legis diuinæ Symbolique, hoc est, professionis fidei Christianæ declaratio est à te iam perfecta: superest

*om.9 f 31,32
al.5 a 6
eb.11 a 4.6
c.totum.
s.130.a 3.11
43.a 2*

*Mat.16 c 17
Mat.9 c 23,24.
oh.9 g 38.39
1.Pet.1 d 21
uc.24 c 24,27.
g 45,46
Ro.10.b 8, c 14.
d 16, 7.
ol.1.b 9
1.Tim.2,a 7.
uc.17.a 5*

pereſt vt proximo loco de oratione, gratiarumque actione dicatur. In expoſitione vero orationis quæ eſt ſeruanda diſtributio?

A. Hæc, niſi aliter tibi viſum fuerit, magiſter: vt primum, à quo: deinde, qua fidentia: tertiò, quo mentis affectu; poſtremò, quid ſit precandum, declaretur.

M. Principio igitur narra mihi, quem putes precibus appellandum eſſe?

A. Vnum Deum, præterea neminem.

M. Quamobrem?

A. Quoniam Deus, vitam, præſidium, ſalutem noſtram, bonàque vniuerſa ſolus in poteſtate ditionèque ſua tenet; par eſt, vt omnia quæ nobis opus erunt ab illo poſtulemus & expectemus, & vt in cunctis periculis in eius tutelam perfugium habeamus. *Pſal.17 b 7, & 28 & 46 & 78 & 104. & 107 totus.*

M. Quare dimos ſiue pios homines, qui ex hac vita migrarunt, aut etiam angelos non precabimur?

A. Quia Deus noſtram ſui ſolius implorationem, vt cultum, qui ad ipſius maieſtatem propriè & priuatim ſpectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam attribuere. *Pſ.50 c 15 & 89.b 26 Ioh.16 c 23, 24. Eſay 48.b 11*

M. Ecquid præterea?

Rom.10.b 8.c 4.d 16,17,& 4.d 23 Heb.11.b 6

A. Si in precatione alium aliquem præter solum Deum appellaremus, sine authoritate verbi diuini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nititur, id faceremus: quod facere, non esset Dei numini pietatem tribuere, sed in eius grauem offensionem incurrere.

M. Perge nunc exponere, qua fidentia mortales miselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortali gloria præcellentem compellare audeamus.

Psal.79.b 8,9 Dan.9.c 18 Ioh.14.b 13.& 16.c 23,24 Eph.2.d 18 2.Tim.2.b 5 Heb.4.d 14.1 & 10.d 19,22. Mar.21.c 21,23 Mat.11.d 22,24 Ioh.14.b 13.& 19.c 23.24 Heb.10.d 19, 22,23 Isa 1.a 6,7.& 42,3

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi prometi vt exaudiamur. Venim nostram indignitatem agnoscentes, Christi Mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, diuinæ maiestatis beneuolentiam nobis non esse defuturam confidimus.

M. Qua ratione in hanc, quam dicis spem, adduceris.

A. Promissis diuinis nobis in sacris literis per Christum factis fidem habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fidè à Deo patre Christi nomine precamur, quin

quin ea, quantum quidem nobis conducent, exoraturi simus.

M. Iam quo mentis sensu Deus implorandus sit, declara.

A. Si miseriarum scelerumque nostrorum, quæ nos opprimunt recordatio, acerbissimos, ita vti par est, animorum dolores nobis commoueat; fieri aliter non potest quin omnibus exoptemus votis, vt ex illa cõscientiæ solicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atque ita omni obsecratione, obtestatione, summoq; mentis ardore, diuinã misericordiam & auxilium efflagitabimus.

Ps.6.& 38 totus & 50.c 15.& 134 totus. Rom.7.d 18 & & 8.d 22,23,c 26.& 12.c 12 2.cor.3.b 4.5 Luc.18. a 1,5,7 Eph.6.c 18 Col.4.a 12 1.Tim.2.a 1

M. In precatione igitur verba solùm ex ore fundere satis non erit.

A. Pollicetur dominus se propè adfuturum, auxiliumq; laturum iis solùm qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, eorum enim vota sibi pergrata esse: quamobrem necessarium est eam orationẽ, qua in precatione vtimur, nobis esse cognitam, vt lingua atque mens vno consensu iungantur.

Ps.34 c 15 & 145.c 18.19. 1.cor.14 b 7. c 11.14.15.

M. Fasne est, quacunque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?

A. Deus

Mat. 7 b 11 & 20 b 22
Iob. 16 c 23, 24
Iac. 4 a 3
1. Ioh. 5 c 14, 15.

A. Deus prohibeat, vt Christiani homines Christi nomine quicquam à Deo postulent, quod sit contra Dei & Christi voluntatem, atque ita & indignũ sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere pernitiosum. Quam ob causam, ne affectione animi impulsi inconsideratè in precatione aberremus, certa nobis formula reguláque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare.

M. Quanam ea est?

Mat. 6 b 9, 10 &c.
Luc. 11, c, 12 &c.

A. Eadem nimirum ipsa, quam diuinus ille præceptor auditoribus suis, nobisque per eos vniuersis præscripsit, in qua cuncta, quæ à deo postulari licet, quæque nobis impetrare expedit, breuiter comprehensa perpaucis sententijs plexus est, quæ precatio de conditoris nomine, Dominica nuncupatur. Si igitur cœlestem magistrum diuina voce prænonentem audiemus, haud vnquam à precationis rectæ prescripto deerrabimus.

M. Dominicam igitur precationem pronuncia.

Mat, 6 b 9. &c
Luc. 11 a 2, &c.

A. Precaturi, inquit Dominus, ita loquimi-

quimni. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic etiam in terra, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo. Quia tuum est regnum & potentia & gloria in secula. Amen.

M. An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita vt vno verbo aberrare non liceat?

A. Licitum est sine vlla dubitatione, verbis alijs deo preces adhibere, si modò à precationis huius sensu non declinemus, eáque fiducia atque mente, quam antè dixi, deum imploremus.

M. Quot sunt dominicæ precationis partes?

A. Postulata quidem sex, aut vt quidam partiuntur, septem complectitur; ex duabus tamen vniuersè partibus constat: ex quibus vna priores tres postulationes continens, ad diuinam gloriam directò spectat: altera ad nostram

Partes Dominicæ precationis.

stram peculiariter vtilitatem attinet, & tres, aut quatuor posteriores petitiones comprehendit.

M. Cur Deum ita nominatim compellas, dicens, Pater noster.

Ps.33.b 13,14 & 34.c 15,17 18.& 94.b 9,10 11.& 139.a 1, 2,&c.& 145 c 18.19.

A. Quoniam non vt absenti, surdòue verba facio, sed Deum patrem, vt præsentem inuoco, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam enim alioquin opem ab eo peterem.

M. Verba sigillatim paulo accuratiùs excutiamus: Deum quare nuncupas Patris nomine?

Mat.21.c 21,22 Mar.11 d 22,23 24 Ioh.16.c 23,24 Heb.10.d 19, 22.23. Iacob.1 a 6,7 Rom.8.c 15.16 Gal.4.a 6 Mat.7.b 7.11

A. Quia rectè precandi fundamentum, vt superius diximus, in exorandi spe firma positum est: voluit Deus suauissimo nos patris vocabulo ipsum appellare, vt fidenter ad se, suique auxilij summa cum expectatione, haud aliter ac suum filij parentem assolent, accederemus: immó vt sæpe tam multò meliore, quam vlli liberi de naturali patre habere possunt, ipsum adeamus: quàm longé Deus cœlestis ille pater, potestate, bonitate, propensaque ad iuuandum, voluntate, terrestribus parentibus vniuersis excellit.

M. Num

M. Nunquid nos aliud commonefacit paternum hoc nomen?

A. Vt in precando debitam à liberis patri cœlesti pietatem, honorem, obsequium præstemus, eóq; animo, qui filijs Dei conuenit, affecti simus. *Luc.11.b 9.13 Mala.1.b 6 mat,16.d 39. 41*

M. Quare Deũ promiscuè nostrum patrem, potius quàm tuum proprie nominas?

A. Pio cuique licitum esse fateor, Deum appellare suum, is tamen amoris inter Christianos ardor esse deberet, vt vnusquisque, quod ad omnium commune commodum attinet, spectaret: quam ob causam, in vniuersa ista postulatione nihil à reliquis seperatim, verùm publico cunctorum nomine omnia efflagitantur. *Psal.22.a 1,2 Rom.1. a 8 1.Cor.1.a 4 Rom.2.b 4,5.c 10.d 16. 1.cor,10.f 24,et 13.b 5.et 12.b 13.etc. c 21 etc. d 25,26.etc.*

M. Ecquid amplius?

A. Diuites & optimates commonefiunt, ne pauperes humilioresq; contemnant, sed vt eos tanquam germanos fratres, beneuolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem, tribuere non dedignatur. Rursum verò tenuissimi quiq; miselliq; homines, qui in hac vita maximè neglecti esse solent, hac intereà spe mentes suas possunt recrea-

Mal.2.b 10 Iob.8.c 41 Ephe.4. a 5,6 Iac. 2.a 1,2,3,5 Deut.10.c 7.etc. Psa.10.c 17.18. et 68.a 5,6.et 46.b 6,7,8.

re,

re, quòd patrem in cœlo ſumma prædi-
tum poteſtate, ſibique beneuolentiſſi-
mum habeant.

M. Quare Deum ais in cœlo eſſe?

A. Propterea quòd credam Deum in
Pſa.11.b 4,5,&c et 20,b 6,33 b 13,14, et 13,a 4 5,6,et 115,a 3 ſempiternæ, & fœliciſſimæ beatitudinis
excelſiſſimo gradu, cœlique quaſi arce
altiſſima imperium gerentem, rerum ſi-
mul omnium præpotentem eſſe, & ſu-
pera, infera, media, vniuerſa, vt in præ-
ſentia ſua, conſpectúque poſita, intelli-
gere atque gubernare.

M. Ecquid praterea?

A. Monemur ne quicquam Deo non
Col.3,a 1.&c. Rom.8,c 17 Eph.1,c 14,d 18 Heb.9,d 15 1.Pet.1,a 3,4 dignum poſtulemus, ſed vt cæleſtem
patrem alloquentes, mentes à terra re-
búſq; terrenis exuſcitemus atq; auoce-
mus: ſuperáque & cœleſtia meditantes,
fœliciſſimam illam parentis noſtri bea-
titudinem, cælumque, vt paternam per
Chriſtum hæreditatem, ſumma cupidi-
tate expetamus.

M. Aperto igitur nobis nunc tam fœliciter veſtibulo hoc primo, ingreſſioneq, ad precandum, perge ad primam petitionem.

A. Principio petimus, vt Dei nomen
ſanctificetur.

M. Hoc

M. Hoc quam habet sententiam?

A. Postulamus primùm vt diuinum nomen mortalib⁹ quàm maximè cognitum manifestúmque reddatur, eiúsque honor atque decus vbiq; terrarũ & gentium, ita vt conuenit, illustretur. Vtque fictorum futiliumq; deorum nominibus prorsus obliteratis & abolitis, solius Dei cælestis patris diuinum nomen atque maiestas in honore habeatur, atque ab omnibus omnium ætatum hominibus, vbicunque locorum atque gentium, puris integrisque mentibus imploretur.

Ios.24,a 14 d 23 Ps.89 a 5.6 &c. Psa 96 a 11,2,3 &c. et 97 b 7.9 et 113 et 134 et 145 toto. Ioh.4 c 23,24 Ro. 1 c 23 et 11 c 36 et 16 d 27 1.Cor,10.g 31 Eph.3,d 20,21 1.Tim.1 d 17

M. Quid adhuc superest?

A. Optamus, ne in sacrosanctum Dei nomen ob aliqua delicta nostra, maledicta conferantur, illique quasi infamia quædam inferatur: sed vt potiùs per nostram in Deum religionem, beneficentiamque erga homines, diuinum nomen omni laude cumuletur.

Esa.52.a 5 Eze.36,d 20,21 Rom.2,d 24 Mat.5,c 16 2.The.1 d 11,12

M. Perge porro.

A. Proximo loco postulamus, vt Dei regnum adueniat, hoc est, ne diuinam sui verbi, atque Euangelij Christi veritatem, per quam in innocentiùm piorumque hominum cordibus DEVS regnat

Mat.9 d 38 et 24,b 14 & 28 d 19,20. Luc.4.c 18,19 Ioh.17,c 17,20 2.Cor.3,d 15.16 et 4.&c. Eph.6 c 18,19 2.Thes.3,a 1

regnat; obscura caligine tectam latere patiatur: sed vt eius notitia mortalibus in dies clariùs illucescat, cœlesti eos doctrina erudiens: Optamúsque, vt Deus se velit opponere versutis fallacijs, & frangere atque extinguere furentes impetus Satanæ, sceleratorúmque hominum, qui veritatem, vel commentitijs fabulis obscurare, vel sequitia oppressam, radicitùs tollere moliuntur.

Mat.13,d 25,c 38,39,et 15,a 23 5,6,&c. Mar.7,a 3,4 &c.b 7,8,9&c. Ioh.16,a 2,3 &c et 17,b 14,15

M. Prosequere.

A. Oramus, vt Deus per sacrum suum spiritũ illustrare & moderari velit mentes omnium, qui sunt de ipsius ecclesia, in qua, vt in regno suo, propriè dominatur; eósq; vt suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, quo strenuè contra diabolum, mundum, appetitúsq; vitiosos arma capere possint, illísque deuictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atque nostris hostibus conculcatis, atque protritis, Deus vniuersa sub ditionem dominationémq; suam subiungat, glorioßissiméque triumphum agat, & nos etiam vt suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem

Ioh.16.c 13. Ephe.3. b 21 Luc.22 d 31,32 Rom.6.b 12 &c. et 8.a 5,b 9.&c et 16,c 20 Gal.5,c 25.26 &c. Eph.6.b 10.&c. et d 17,18,19 &c 1.Pet.5.c 8,9 Mat.25.c 34 d 41.46. Rom.8.c 16,17, 18.

dem

dem sui regni participes faciat. 1.Pet.1,a 3,4 Tit.3,c 7

M. Quid est deinceps in oratione dominica?

A. Vt Dei voluntas fiat: parenim est, vt liberi ad parentum arbitrium totos se accommodent, non è contrario, vt parentes filiorum arbitratu viuant. Psal.40,b 8 Mat.26,d 39,42. Ioh.5,d 30,& 6 d 38. Ephe.6,a 1

M. Quare adiungis, vt in terra fiat, itidem ac in cœlo, Dei voluntas?

A. Quum terrenorum hominum animi varijs ardentes desiderijs, ad ea expetenda perficiendáq; concitentur, quæ Deũ grauissimè offendunt: precamur, vt diuino spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad maiestatis suæ nutum ita totas conuertere, atque formare velit, vt nihil vnquam, quod sit contra diuinam ipsius voluntatem, appetamus aut exoptemus. Ro.8,a 5,7, &c. Rom8,a 2,5,b 9 1,&c.c 14,15&c 1.cor.2,c 12,&c et 3,d 16 Act.21.c 14 1.Pet.3,a 7,et 4 c 12,13,&c.

M. Perge.

A. Oramus etiam, vt quæcunque nobis de diuina voluntate obuenire animaduertimus, ea non tantùm toleranter, sed & libenter etiam feramus & perferamus. Præterea quia angeli ipsius, cœlestes illæ mentes, præclarissima item astra, Sol, Luna, cæteraque Sydera Psal.20,a 1,&c, 91,b 11,&c.et 103,d 20,&c.101 a 4,135,b 7,&c et 136,b 7,8,9, He.1,b 6,7, d 14 Apo.1,c 11,&c et 19,b 13. et 22 c.9.

dera ab ipso condita, diuinæ eius voluntati assiduè obtemperent, optamus, vt vniuersi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum, imitantes, maiestatis suæ nutum intueamur, nósque totos ad illũ accomodemus, vt quemadmodum in cælo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati aduersetur, aut reclamet.

M. Ecquid amplius?

A. Quando Deus voluntatem suam in sacris literis apertissimè declarauit, quod etiam vocabulo Testamenti, hoc est, Supremæ suæ voluntatis eas nuncupans, clarè iudicauit, minimè est dubitandum eos, qui de scripturarum sententia discedunt, à Dei etiam sensu omninò aberrare.

Deu.4,a 1,et 5,c 32. et 28,b 14
Mat.7,c 11,et 12,d 50,et 15, a 3,&c.
2.Cor.3,b 6,14
Gal.3.c 15,17

M. Quando ad ea, quæ quæsita sunt de priore Dominicæ precationis parte, quæ tres illæ petitiones ad diuinam gloriam propriè spectantes continentur, satis iam respondisti, ad posteriorem nunc partem, quæ ad res nobis vtiles respectum habet, commodè transibimus.

A. Posterioris partis primum postulatum

tum est: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

M. Panis vocabulum quid significat?

A. Non ea solùm, quæ victum nobis vestitúmq; necessarium subministrant, sed & alia vniuersè, quę ad subsidia conseruationemque vitæ, & ad ætatem quietam ac sine formidine traducendā necessariò pertinent. *Psal.104, c 15 d 27, et 105, b 6, 10 11. &c. et 144, c 10, 11, &c. 145 c 14, 15, 16*

M. Nunquid præterea nobis suggerit nomen panis.

A. Ne ad delicias epularum lautissima quæque, neue magni vestimenta pretij, aut sumptuosum apparatum voluptatis causa, sollicitè consectemur, ac congeramus: sed vt lautitiam luxuriemq; aspernantes, modico, temperato, & salutari victu, cultúque paruo & commodo contenti simus. *Ps.78, c 18, &c. d 29, 30, et 106 c 14, 15. Mat.6, d 25, &c Luc.16, c 19, &c. 1. Cor.10, b 6. 1. Tim.6, b 7, 8, 9 Heb.13, a 5*

M. Qua ratione panem vocas nostrum, quum eum à Deo tibi donari flagites?

A. Dei dono noster efficitur, quum ipse eum, meritis licet nostris non debitum, in singulos dies ad vescendum nobis largiatur. *Mat.7, b 7, 8 1 Cor.4, b 7 1. Tim.6. d 17 Iacob.1. c 17*

M. An ob aliam aliquam causam noster panis nuncupatur?

A. Commonefacit nos hoc vocabulum, vt victus quærendi causa in laboribus nos corporis exerceamus, aut alijs cum bonis modis iustè nobis acquiramus; vtque eo contenti, nunquam alienum quicquam auarè aut dolosè aucupemur.

Gen.3,d 19
Ephe.4,d 28
1.Thes.3,b 8,6
10,11,12

M. Quando vt industria nostra victum comparemus deus nobis mandauit, quare panem ab illo petis?

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laborioſè ſolicitéque contereremus, niſi ſedulitas noſtra Dei munere proſperos exitus conſequatur.

Psa.127,a 1,2
2.Cor.3,b 9

M. Opulentóne etiam homines diuitijs copijſque omnibus affluentes, victum quotidianum à deo poſtulare debere putas?

A. Nequicquàm rerum omnium, quas natura deſiderat, abundantiam comparabimus, niſi diuina virtute ſalutares nobis, vitaléſque fiant. Qua etiam de cauſa, poſt cœnam quoque, vt cibum quotidianum, quo iam vſi ſumus, Deus nobis largiatur, hoc eſt, vt eum vitalem nobis, ſalutaremque faciat, precamur.

Deut.8,a 3
Pſal.34,b 9,10,
et 78,d 29,30
Luc.1.a 53,et 4
a 4, et 12, c 15.
1.Tim.6,d 17
Apoc.3,d 17

M. Quare hac verba quotidianum & hodie

die adiunguntur?

A. Vt à curis & auiditate omni abhorrentes, studioseque munera nostra exequentes, à beneficentissimo ea parente quotidie flagitemus, ad quæ ille quotidie largienda promptissimus esse solet. *Mat.6 d 25.& c 34. Luc.10.g 4 Phil 4.b 6 1.Tim.6 c 9,10 1.Pet.5.b 7*

M. Perge ad reliqua.

A. Quinto postulato peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. Estne hæc venia omnibus necessariè petenda? *Psal.14.a 1,3 & 53.a 1,2,3, Rom.3.b 10,11 & c.d 23. Ioh.8 a 7 Iac.2.b 10,11 1.Ioh.1.b 8.10 Luc.18.b 9.11. & c.c 13.14*

A. Omninò: nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenumeroque in diuini numinis grauem offensionem non cadat. Proinde, qui peccata sua non agnoscunt, neque Deum vt illis ignoscat, precantur, sed Pharisaico illo more atque exemplo, quasi integros se atque sanctos, coram Deo, aut vt verè loquar, contra Deum gloriando efferunt: illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuendæ, quæ in sola Dei per Christum, misericordia, atque *2 Cor.5.c 15.d 18,&c. Ioh.1.c 7 d 9 & 2.a 1,2,b 12. Mat.9.b 13. 1.Tim.1.c 13.*

benignitate sita est, sese omninò eximunt. Isthuc namque est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes (vt peccata scilicet pœniendo corrigant) vocandos, se in mundum hunc venisse profitetur.

M. Conditio illa quamobrem addita est?

A. Rationi maximè consentaneum est, vt precemur, A deo ita nobis veniam dari, sicuti nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nisi enim ad alijs ignoscendum propensi reperiamur, & Dei parentis nostri imaginem misericordia exprimentes, ita nos gerat us, vt eius esse liberi agnoscamur; aperté testificatur, non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi grauissimi supplicij acerbitatem. Nam, qui, vt clementia in alios vtatur, in animum inducere non potest, eadem summi iuris norma sententia de illo sine vlla venia feretur.

Mat. 5 a 7 & 6. b 24. 15 & 7 a 1 10. & 18. d 28. & c. 35 Luc. 6 c 36. 37 38. Iac. 2 b 13

M. An non ergo, nostra humilitas á Deo promereri vt nobis ignoscat, aut quadam quasi gratia illi relata videri possit?

A. Nequaquam: gratuitò enim tum Deus veniam non daret, neque solus Christus supplicio suo peccata nostra expiasset

Rom. 3 d 2. 25. & 11. a 5, 6 Gal. 5. a 4

assset, pro quibus nemo alius vllà re alia compensare, aut Deo quicquã retribuere potest.

M. Transeamus iam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.

A. Eo petimus, Ne nos inducat in tentationem, sed à malò liberet.

M. Quare ita precamur?

A. Sicuti anteà, vt præteritis ignoscat, precati sumus, ita nunc obsecramus, ne à nobis vnquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciendum improuidæ, ita infirmis sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanæ, Mundi, concupiscentiæque nostræ propriæ, vt fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæque potentiæ armis tegat: perfugium ergo vnum salutis est, vt nos optimi, maximi patris tutelæ suppliciter commendantes, eum obtestemur, ne nos malitiosis vllis machinationibus superari patiatur, sed vt ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conseruare velit.

Mat. 12 *d* 42 44, 45. *Ioh* 5 *b* 14, & 8 *b* 11. 2. *Pet.* 2. *d* 20 21. 22. *mat.* 10 *b* 26, & *c* & 16. *d* 41 *Luc.* 22 *d* 31, 32 1. *Co.* 1 *d* 27, & *c* 2. *cor.* 11 *a* 13 *Eph.* 6 *b* 10. 11 12. & *c.* *Iac.* 1. *b* 14 & 4 *a* 1. 1. *Pet.* 5 *c* 8, 9 1. *Ioh.* 2. *c* 15, 16 *Rom.* 16 *d* 20 2. *Tim.* 4 *d* 17, 18

M. Reliqua est adhuc dominicæ precationis clausula.

A. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.

M. Quamobrem precationem suam hoc modo concluſit Christus?

A. Vt nobis confirmaret, diuinam potentiam atque bonitatem tam infinitè immensam esse, vt nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id ritè postulantibus, dare non possit, aut non velit; quod etiam vocabulum Amen, hoc est, ita fiat, vt apposita ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

M. Quam ob causam gloria diuina postremò memoratur?

A. Vt preces omnes nostras laudatione diuini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille, quò omnia, quæ rogati nostro à Deo impetrare cupimus, nostráque consilia, sermones, opera, atque vniuersa omninò dirigenda sunt. Huius enim rei causa à Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

M. Prosequere.

A. Huc

at 7 b 10,11
12. c 22
b. 16 c 23
or. 1 b 9, 10 d
& 9. c & &c.
b. 3 d 20
Tim. 6 c 15,16.
cob. 1 a 6

Cor. 10. g 31
ph. 3 d 20,21
hil. 1 b 11
Tim. 1 d 17
ida f 25

A. Huc accedit, quód de Dei benignitate, iuſtitia, ſapientia, potentia, magnificè glorioſéque prædicare, illique noſtra, & vniuerſi generis humani cauſa gratias perſoluere, pars ſit honoris diuini, ad illius maieſtatem pariter cum precatione, peculiariter ſpectans: qua niſi illum piè veneremur, non tantùm tam magna eius multiplicique beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinem præbebimus, verum etiam debitas tantæ in Deum impietatis pœnas, meritiſſimè in perpetuum ſufferemus.

Pſ.29.a 1, 2 & 34.a 1,2,3, & c & 50 c 14,15, d 23. & 92 a 1 2. & 95,96.10 toto. Rom.25 b 6 1.Theſ.1 a 2 & 5.d 18 2.Theſ.1 a 3 Luc.17 d 7 Job.5.d 44 Ro.1 c 21. d 25. 1.Pet.4 c 12

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficique eſſe ſolent, nonne licet illis quoque gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda ſunt, propterea quòd in illis tribuendis hominis ſe re ipſa miniſtros tantùm Deo præbent: atque ita gratus noſter in homines animus, in Dei authoris gloriam, vt ad proprium atque vltimum rerum omnium finem, refertur.

1 Cor.12 a 6 d 11. 2.Cor.9 c 8 & 11.d 12 Mat.5 a.6 1.Pet.2,6.12,& 4.c 10,11.

M. Quando de lege Dei, Symbolóq; hoc

eſt

est professione fidei Christianæ, de precatione etiam atq; gratiarum actione, quæstio omnis ad exitum iam est adducta; an non cõmodè postremo de sacramentis agemus?

A. Commodissimè præceptor: nam ea precationis secum & gratiarum actionis coniunctionem perpetuo habent.

M. Dic mihi igitur, quot in Ecclesia sua sacramenta designauit Christus?

Mat.26 c 6 &c & 28.d 9.
Ioh.3 a 5
Act.2 f 38 &c.
1.co.11.c 23 &c
Tit.3 b 5

A. Duo, baptismum atque cœnam dominicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

Mat.3 c 11, &c. & 6 c 26. 27.28
Mat.6 d 16
Joh.3 c 5
Act.2 f 38
1.cor.10 d 16 & 11 c 24. &c
Gal.3 d 26.27

A. Sacramentum est externa diuinę erga nos per Christum beneuolentię beneficentiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualemque gratiam representans; qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christũ data, consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certiùs confirmatur.

Mat.3 c 11 &c. & 26.c 16 &c. Ioh.3 a 5 1.cor 10 d 16

M Sacramentum quot habet partes?

A. Duas: extraneum elementum, siue rem creatam, quod est signum aspectabile, & arcanam gratiam, quæ conspicua non est.

M. In baptismo quod est signum extraneũ?

A. Aqua

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. *Mat.3 c 11,12 & 28 d 19. Ioh.3 a 5 1.Cor.10 d 16*

M. Quæ eſt occulta & cœleſtis gratia? *Act.8 d 36,37*

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem & reſurrectionem Chriſti conſequimur, & illarum eſt hoc ſacramentum nobis quaſi obſignatio quæ dam atque pignus. 38. *Mar.1 a 4 Act.2 f 38 & c & 22 c 16 Rom.6 a 3, & c Gal.3 d 26, 2 1 Pet.3 d 21.*

M. Baptiſmi vim & effectum paulò adhuc apertiùs explicato.

A. Quum naturaliter filij iræ, hoc eſt, in grauiſſima apud Deum offenſa, & ab eius. Eccleſia ſiue familia alienati ſimus; per baptiſmum in Eccleſiam recipimur certumque habemus nos iam Dei filios eſſe, & cum Chriſti corpore copulatos, in illudque quaſi inſitos eſſe, eiuſque membra factos, in eodem cum ipſo corpore concreſcere. *Eph.1 a 3 d 19 20. Tit.3 b 3,4,5 &c. Mat.28 d 19 Ioh.3 a 5 Rom.6 a 3 &c 1.Cor.12 b 13 1.Pet.3 d 21*

M. Quæ ab eis, qui baptiſmo ſunt initiandi, requiruntur? *Mat.1 a 4 b 1 & 16 d 16*

A. Pœnitentia & fides. *Act.2 f 38 &c & 8 d 36,37*

M. Hæc paulò copioſius declarato. *&c. & 16 d 21*

A. Anteactæ primò vitæ nobis eſt grauiter pœnitendum, certàque eſt habenda fides, Chriſtum ſuo ſanguine 33,34. & 19, 4 5 & 22 c 1 1.Cor.12 b 13

pec-

peccatorum nostrorum maculas eluisse, & ita nos Deo acceptos reddidisse, eius etiam spiritum in nobis habitare. Deinde secundum hanc fidem, promissumq; in baptismo factum, elaborandum est, vt carnem nostram mortificemus, id est, vt cupiditates omnes coerceamus, vtq; vitæ integritate nos Christo quasi indutos, & eius diuino numine instinctos esse, perspicuum faciamus.

Rom.6.a 3 &c 13 d 12,13,14. Gal.3.d 26,27 Eph.4 d 20. 21 &c. Col2 b 12

M. Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?

A. Quia de dei Ecclesia sunt, diuinaque benedictio atque promissio ecclesiæ per Christum (in cuius fide baptizantur) facta, ad eos pertinet. In quarum rerum cognitione, & fide, ipsi ineunte pueritia imbuendi sunt, vt agnoscant, quid in baptismo spopsonderint, atq; professi sint; illique sponsioni vitæ etiam sancti tate, quantum quidem conniti possunt, satisfaciant.

Gen.9 b 9 & 7 a 7.8 Marc.10.b 14,16 Rom.3 a 3 & 4 1 22.21, &c. & 1.a 3 &c. Gal.3 d 27 Eph.4.d 20,21 &c. Col.2.b 11.

M Cœnæ Domini quis est ordo?

A. Idem ipse videlicet, qui est à Christo domino assignatus: qui eàdem qua proditus est nocte, Accepit panem, &

& postquàm gratias egisset, fregit & dedit discipulis suis, dicens. Accipite, edite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum, peracta cœna, accepit: & quùm gratias egisset, dedit eis dicens, bibite ex hoc omnes: hic est enim sanguis meus noui testamẽti, quod pro vobis & pro multis effunditur in remissionem peccatorum: hoc facite quotiescunque biberitis, in mei commemorationem. Quotiescunque enim comederitis hunc panẽ, & de poculo biberitis, mortem Domini annunciabitis donec venerit. Hanc præscriptionem atque hunc ordinem sequi, summáque fide seruare, atque ex hoc præscripto cœnam Domini celebrare oportet, vsque dum ipse redeat.

Mat.26,c 26 &c. Mar.14,c 22 &c. Luc.22,c 19&c 1.Cor.11.c 23 24,&c.

M. Quem ad finem?

A. Vt mortis domini, beneficijque maximi in nos per eam collati, recordationem grati & memores in perpetuum habeamus, vtq; quemadmodum per baptismum de integro nati sumus, ita cœnæ Dominicæ nutrimentis ed ucati,

Luc.22,c 19 1.Cor.11,c 24 26.&c. Joh 6.d 17,32 35,b 48,&c.f 54,55,&c. 1.Cor.10,d 16

ti, ad ſpiritualem æternámque vitam aſſiduè confirmemur, Atque ob eam ipſam cauſam vt ſemel in lucem edi, ita & baptiſmo ſemel expiari ſat eſt: ſed vt nutrimenti, itidem & cœnæ dominicæ vſus frequenter eſt iterandus.

M. Quot ſunt partes huius Sacramenti?

A. Vt in baptiſmo, ſic & in cœna dominica duę ſunt partes, quarum vna terreſtris eſt & quæ ſenſibus percipi poteſt: altera cæleſtis eſt, & quæ ſub externos ſenſus non cadit.

M. Quæ eſt terrena atque aſpectabilis pars?

Mat.26,d26,27 Mar.4,c22,23 Luc.12,c19,20

A. Panis & vinum, quæ vtraque expreſſo iuſſu Domini ſunt ab omnibus accipienda.

1.Cor.12,a33. 35.

M. Cœleſtis pars, & ab omni ſenſu externo longè diſiuncta, quænam eſt?

Ioh.6.d27,35 &c.48,&c.56.3. 1.Cor.10,d19

A. Corpus & ſanguis Chriſti, quæ fidelibus in cœna Dominica præbentur, ab illiſque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœleſti tantùm & ſpirituali modo, verè tamen atque reipſa: adeò quidem, vt veluti panis ſuſtentandi corpora, ſic corpus Chriſti animas noſtras ſpi-

spiritualiter per fidem pascendi maximam habeat facultatem: vt veluti vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires, sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ releuantur: hoc enim modo corp⁹ & sanguis Christi in cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem suum impertit, quàm pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachóq; accepisse: Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obses existit. *Psal.104.c 15* *Iohn. 6,f 51*

M. An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi conuertuntur?

A. Nequaquam: nam hoc esset naturam sacramenti, in quo tum cœlestis tum terrena materia continetur, delere: veritatemque corporis Christi in dubitationem adducere: illisque etiam, qui sacramentum sunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occasionem offerre. *Mat.26,d 26,27 Mar.14,c 22,c3 Luc.22,c19,20. 1.Cor.11,c 13,24 25,26,27,28*

M. An

M. An fuit instituta à Christo cœna, vt Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur?

Heb.7,d 26.&c et 9,d 12,&c. g 25,&c.et10,c o 10,12,14,d 18. Luc.22,c 19 1.cor 11.c 24 25,26 Heb.13.c 15,16

A. Minime: nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuum pro nostra salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantum reliquum esse voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præstare debemus.

M. Quomodo officio nostro satisfaciemus vt rite cœnam Dominicam celebremus?

1.cor.11,f 28,29 Ier.34.b 7,et,29 b 12,13 Ioel.2,b 12,13 &c.c 15,16,&c. Luc,22.c 19 1.Cor.11,f 24 25,26. Rom 5,a 5,8,9 et 8.a 4,5,&c 1.Tim.1,c 14,15 16. 1.Pet.1,e 13,* &c.d 21,22,et 4,a 1,2,3

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusque, nunquid verè Christi membra simus.

M. Illud quibus signis cognoscemus?

A. Initio, nobis ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum: deinde certa diuinæ per Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis bene sperandum, partáque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: præterea, integrè in posterum, sanctéque viuendi studium nobis,

nobis, & voluntas propensa atque constans suscipienda est: denique quando cœna Domini hominum inter homines consociationis atque amoris clara indicia ostendit; proximis, hoc est, toti humano generi, beneuolentia, remoto procul omni odio atque inuidia, fraternè est præstanda. *Mat.12,d30 Ioh.13,d34,35. &c. 1.Cor.10,d17,et 13.toto.*

M. Quum de præcipuis fidei Christianæ capitibus satis multa, sicuti existimo, te iam interrogarim: experiri adhuc volo, quàm breuiter atq; expressè summam omnium, quæ sunt hactenus tractata possis exponere.

A. Principio, lex diuina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè viuendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, constituta, si vspiàm aberrem, æternæ in me damnationis pœna: per legẽ igitur peccata mea, Deumque ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem diuina mihi iustitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoréque ex peccatorum conscientia animum meum percellit: vnde quum neque prudentia, neque viribus aut potestate mea, ne- *Deut.4,a 1,2, b 13. Psa.19,b 6,7,& 2,et 1,29,a 4, &c. Mat.19,c 16,17 Luc.10,c 25,26, 27,28. Rom.2,b 12,13 et c 19,20, et 4,c 15 Gal.3,b 10 2,Cor.2,b 7,& 7,c 9,10 &c. Rom.a c 15,16 Act.13,f38,39, Heb.2,b 4,5,&c et 9,c 9,c12,15. et 10,a 2,3,4 &c*

que vlla humana, angelicáue ope, aut auxilio, neque vllo alio modo aut ratione posse me omninò liberari intelligam: Euangelium me edocet, Christum Dei filium hominem sine peccato factum, morte sua, meritas debitasque peccatis meis pœnas persolvisse, Dei patris sui in me iram suo sanguine restinxisse, & me rursum in gratiam ipsius reconciliâsse, suæq; iustitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem instituisse: quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidē spiritus sanctus in animo meo per prędicationem Euangelij inseuit, eamq; per sacra mysteria sua, aspectabilia certissimaque indicia & pignora diuinæ erga me per Christum bonitatis, confirmauit. Quæ etiam fides, vt viua quædam atq; ferax arbor, pietatis, iustitiæ, aliorúmque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet, ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficijs affecit, & ad vtilitatem etiam atque exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatemq; placendi Deo, & ista omnia præstandi, me qui

ex

Mat.1, d 20,21 &c. Ioh.16,14. c 29.
Esa.53,a 4,5,6 c 0,11
Rom.3,d 24,25, &c.
2.Colos. e 20,21 22.
Rom.3,d 23,&c 18,c 14,15,16,17, &c,et 10,a 4, &c.
Gal.2,c 16,&c.
Rom.10.b 8,c 14 d 16,27.
1.Cor. 2,a 3,6 b 9, &c.
Mat.28 d 19,20
Mat.15,14,16
1.Cor.10,d 16,17
Psal.1,a 3
mat.7.c 17,18
Luc 1.g 74,75
rom.6,c 1,2,3 &c.
Gal.5.a 8
mat.3,b 16
2.Pet.2.c 12
marc.9.23.24
Rom.1.a 7.&c. et 7.c 15,&c.et 9.d.16
1.Cor.3.a 14,&c

ti, ad spiritualem æternámque vitam assiduè confirmemur, Atque ob eam ipsam causam vt semel in lucem edi, ita & baptismo semel expiari sat est: sed vt nutrimenti, itidem & cœnæ dominicæ vsus frequenter est iterandus.

M. Quot sunt partes huius Sacramenti?

A. Vt in baptismo, sic & in cœna dominica duę sunt partes, quarum vna terrestris est & quæ sensibus percipi potest: altera cælestis est, & quæ sub externos sensus non cadit.

M. Quæ est terrena atque aspectabilis pars?

Mat.26,d26,27 Mar.4,c 22,23 Luc.12,c 19, 20

A. Panis & vinum, quæ vtraque expressio iussu Domini sunt ab omnibus accipienda.

1.Cor.12,a 33. 35.

M. Cœlestis pars, & ab omni sensu externo longè disiuncta, quænam est?

Ioh.6.d 27,35 &c.48,&c.g 6.3. 1.Cor.10,d 19

A. Corpus & sanguis Christi, quæ fidelibus in cœna Dominica præbentur, ab illisque accipiuntur, comeduntur, & bibuntur, cœlesti tantùm & spirituali modo, verè tamen atque reipsa: adeò quidem, vt veluti panis sustentandi corpora, sic corpus Christi animas nostras spi-

spiritualiter per fidem pascendi maximam habeat facultatem: vt veluti vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires, sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ releuantur: hoc enim modo corp⁹ & sanguis Christi in cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem suum impertit, quâm pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachóq; accepisse: Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obses existit.

Psal.104.c 15

Iohn. 6,f 5

M. An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi Conuertuntur?

A. Nequaquam: nam hoc esset naturam sacramenti, in quo tum cęlestis tum terrena materia continetur, delere: veritatemque corporis Christi in dubitationem adducere: illisque etiam, qui sacramentum sunt accepturi, reformidandi atque refugiendi occasionem offerre.

Mat,26,d 26,27
Mar.14,c 22,c3
Luc.22,c19,20.
1.Cor.11,c 13,24 25,26,27,28

M. An

M. An fuit instituta à Christo cœna, vt Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur?

A. Minime: nam Christus mortem in cruce occumbens, vnicum illud sempiternum sacrificium semel in perpetuum pro nostra salute obtulit, nobis verò vnum hoc tantum reliquum esse voluit, vt maximum vtilitatis fructum, quem sempiternum illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus: quod quidem in cœna Dominica præcipuè præstare debemus.

Heb.7,d 26.&c et 9,d 12,&c. g 25.&c.et10,c 10,10,12,14,d 18. Luc.22,c 19 1.cor 11.c 24 25,26 Heb.13.c 15,16

M. Quomodo officio nostro satisfaciemus vt rite cœnam Dominicam celebremus?

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramusque, nunquid verè Christi membra simus.

1.cor.11,f 28,29 Ier.24.b 7,et,29 b 12,13 Ioel.2,b 12,13 &c.c 15,16,&c. Luc,22.c 19 1.Cor.11,f 24 25,26. Rom 5,c 5,8,9 et 8.a 4,5,&c. 1.Tim.1,c 14,15 16. 1.Pet.1,e 13,&c.d 21,22,et 4,a 1,2,3

M. Illud quibus signis cognoscemus?

A. Initio, nobis ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum: deinde certa diuinæ per Christum misericordiæ fiducia nixis atque confisis bene sperandum, partáque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda: præterea, integrè in posterum, sanctéque viuendi studium nobis,

nobis, & voluntas propensa atque constans suscipienda est: denique quando cœna Domini hominum inter homines consociationis atque amoris clara indicia ostendit; proximis, hoc est, toti humano generi, beneuolentia, remoto procul omni odio atque inuidia, fraternè est præstanda.

Mat.12,d30 Ioh.13,d34,35. &c. 1.Cor.10,d17,et 13.toto.

M. Quum de præcipuis fidei Christianæ capitibus satis multa, sicuti existimo, te iam interrogarim: experiri adhuc volo, quàm breuiter atq; expressè summam omnium, quæ sunt hactenus tractata possis exponere.

Deut.4,a 1,2, b 13. Psa.19,b 6,7,& 2,et 1,29,a 4, &c. Mat.19,c 16,17 Luc.10,c 25,26, 27,28. Rom.2,b 12,13 et c 19,20, et 4,c 15 Gal.3,b 10 2.Cor.2,b 7,& 7,c 9,10 &c. Rom.4.c 15,16 Act.13,f 38,39, Heb.2,b 4,5,&c et 9,c 9,d 12,15. et 10,a 2,3,4 &c

A. Principio, lex diuina, decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè viuendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atque formare debeo, constituta, si vspiam aberrem, æternæ in me damnationis pœna: per legẽ igitur peccata mea, Deumque ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem diuina mihi iustitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoréque ex peccatorum conscientia animum meum percellit: vnde quum neque prudentia, neque viribus aut potestate mea, ne-

que vlla humana, angelicáue ope, aut auxilio, neque vllo alio modo aut ratione posse me omninò liberari intelligam: Euangelium me edocet, Christum Dei filium hominem sine peccato factum, morte sua, meritas debitasque peccatis meis pœnas persolvisse, Dei patris sui in me iram suo sanguine restinxisse, & me rursum in gratiam ipsius reconciliásse, suæq; iustitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem instituisse: quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidē spiritus sanctus in animo meo per prędicationem Euangelij inseuit, eamq; per sacra mysteria sua, aspectabilia certissimaque indicia & pignora diuinæ erga me per Christum bonitatis, confirmauit. Quæ etiam fides, vt viua quædam atq; ferax arbor, pietatis, iustitiæ, aliorúmque bonorum operum fructus in me per omnem vitam procreare deberet, ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficijs affecit, & ad vtilitatem etiam atque exemplum salutare proximi. Cuius fidei incrementum, facultatemq; placendi Deo, & ista omnia præstandi, me qui

ex

Mat.1, d 20,21 &c. Ioh.16,14. c 29.
Esa.53,a 4,5,6 c 0,11
Rom.3,d 24,25, &c.
2.Colos. e 20,21 22.
Rom.3,d 23,&c 18,c 14,15,16,17, &c,et 10,a 4, &c.
Gal.2,c 16,&c.
Rom.10.b 8,c 14 d 16,27.
1.Cor. 2,a 3,6 b 9,&c.
Mat.28 d 19,20
Mat.15,14,16
1.Cor.10,d 16,17
Psal.1,a 3
mat.7.c 17,18
Luc 1.g 74,75
rom.6,c 1,2,3 &c.
Gal.5.a 8
mat.3,b 16
2.Pet.2.c 12
marc.9.23.24
Rom.1.a 7.&c. et 7.c 15,&c.et 9.d.16
1.Cor.3.a 14,&c.

ex me ipso maximè sum infirmus, atque imbecillus, continuis atq; ardentissimis precibus à Deo patre bonorum omnium authore, in nomine filij Iesu Christi seruatoris nostri, efflagitare, gratiasque illi maximas pro vniuersis ab eo acceptis beneficijs assidue agere oportet.

M. Intelligo (mi fili) Christianæ pietatis præceptis te benè institutum esse, eiusq; summam memoriæ tenere. Reliquum est, vt ad istam rectè intelligentiæ normam mores tuos ita formes atque commodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consecutus.

A. Deo mihi auxilium ferente, omnẽ adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omittam, quantum quidem à me elaborari queat, quò appellationem titulumque verè Christiani possim sustinere: quin etiam humili assiduáque prece atque obsecratione à Deo opt. max. supplicter petam, ne diuinam suorum præceptorum sementem, propter animi mei quasi nihil ferentis agri sterilitatem, interire patiatur, sed menti meæ, tanquam macro & infœcundo solo, cœlesti suæ gratiæ

2.*Cor.*3.*b* 5.*&c.* *et.*15.10 *Phil.*2.*b* 13. *Eph.*1.*a* 5.6.*&c* 2.*Thes.*1.*d* 12 *Ioh.*14.*b* 13.*et* 15 *b* 16.*et* 16.*c* 23. 1.*Cor.*10.*g* 31 *Eph.*3.*d* 20 21 *Iud.f* 25 *ma.*13.*c* 23 *Luc.* 2.*f* 47 *Rom.*1.*c* 21.*et* 2 *b* 13. *Eph.*4.*d* 20.21 *et* 5.*b* 8,9 *Phil.*1.*b* 9,10.11 *Col.*1.*a* 5,6,*b* 9 10. *Tit.*1.*d* 16 *Iacob.*1.*d* 22.23 25,*&c.et* 4.*d* 17 2.*Pet.*2.*d* 20.21 *Lu.*11.*b* 9.*c* 13, *et a* 1, *b* 7 *Iaco.*1.*a* 5,6.*&c* *mat.*13.*c* 19.20 *&c.* *Ioh.*15,*c* 16 *Psal.*1.*a* 3 1.*Cor.*3.*b* 9.7.

2.Cor.9,c 10,d 14,et 13 d 16 17,18
Mat.3, c 12, & 13,c 23
Ioh.4,c 36,&c.
Gal.5,d 22,23 &c.
2.Cor.8,b 10,11 &c.
Phil.1,a 6,9,&c et 2.b 1.5
Rom.6,d 22,23,
mat.5,b 16
2.Cor 9,c 10, 11 d 12,&c.
Phil.1,b 11
1.Pet.2,c 12

gratiæ imbre rigato, eam fertilitatẽ dare velit, vt vberrimas edam sanctitatis fruges in cœlesti horreo granariòque recondendas atque conseruandas.

M. Perge mi fili, tenere istam viam, quam instituisti, nihil hæsitans, quin sicuti hoc consilium atque propositum diuino instinctu motus cepisti: ita ad exitum optabilem rationis atque instituti istius tui, tam sanctis à te initijs orsi, fœliciter sis ipsius ductu peruenturus, ad æternam tuam salutem, & Dei Opt. Max. gloriam: cui omnis laus, honor, gloria, sempiternis est seculorum ætatibus tribuenda.

FINIS.

PSALMI.

ADMONITIOMATVTINA.

EXpergiſcere qui dormis, & exci tare à mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus. *Eſay 5 c 14* *Rom. 13 .d 11*

Tempeſtiuum eſt nos iam è ſomno ſuſcitari. 12

Præterijt nox, dies appropinquat: abijciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis ſumamus.

Honeſtè nos, ita vt in clara luce verſantes decet, geramus: & Domino Ieſu Chriſto induamur. 13

Ita luceat hominibus vitæ noſtræ ſplendor, *mat. 5. c 16* vt noſtra opera bona conſpicientes, gloriam patri noſtro cœleſti tribuant.

Sapientia res eſt excellentiſſima, & quæ nunquam euaneſcit: ab illis verò qui eam admirantur & exquirunt, facilè inuenitur atque obtinetur. *Sap. 6. b 13*

Eos, qui ipſam expetunt, anteuertit, vt ſeſe illis vltrò offerat. 6, 14

Qui primo diluculo illi inuigilat, non multum laboris ſuſtinebit: præſtò enim illi ad portam erit inforibus eius aſſidens. 6, 15

Sapientia ſtultitiæ tam longè præſtat, quàm lumen tenebris antecellit. *Eccl. 2. c 13.*

PSALMVS MATVTINVS

Psal.133.a 3. *DEo tribuite laudem O pueri, serui eius laudibus efferte nomen Domini.*

Nomen Domini gloriose prædicetur: ex hoc tempore in omnem æternitatem.

Psal.74 c 10 *Summa laude celebrandum est nomen Domini, ab ortu solis ad occasum.*

Psal.3 b 5 Tuus O Deus est dies, & tua est nox: tu præparasti lumen & solem.

In cubilibus nos collocauimus, somnoq́; nos dedimus: & rursum experrecti sumus, quoniam in tua O Deus tutela latuimus.

Psal.63.a 1. & 88.b 12. O Deus, tu es Dominus noster, sũmo mane te quærimus, & supplices ad tuum auxilium confugimns.

Ps.119.ver.125 *Serui tui sumus O Domine, ingenij lumen in nobis accende, vt tua præcepta intelligamus.*

Ps.143.b 9 c 11. Monstrato viam, qua nobis sit ingrediendum, ad te namque mentes nostras erigimus.

Psal.143,b 8 *Institue nos, vt ea quæ tibi grata sunt, faciamus: tu enim es Dominus Deus noster, nomen tuum sanctum dirigat nos in viam, qua deducit ad vitam.*

Ef-

Effice, vt benignam tuam bonitatem matutinis tẽporibus ſentiamus, in te enim poſitas omnes noſtras ſpes habemus. *Pſal.90.c 14.*

Diluculo nos exple miſericordia tua: & pregaudio voces effundemus, & letabimur omnibus diebus vitæ noſtræ.

Tu enim Domine is es, cuius deſiderio tenemur: in tua fiducia ab ineunte ætate conquieſcimus. *Pſal.71.1.4*

Tuis ſubſidijs, ex quo primum in lucem editi ſumus ſuſtentamur: tu nos ex aluo materna eduxiſti: tuam laudem & gloriam in perpetuum celebrabimus.

De tua potentia canemus, tuam benignitatem prima luce prædicabimus: tu enim noſtrum præſidium, perfugium noſtrum, noſtrum propugnaculum: tu Deus noſter clementiſſimus perpetuo extitiſti. *Pſal.59.c 16.17*

Gloria tribuatur Deo patri & filio, & ſpiritui ſancto.

Sicut á principio ad hunc vſque diem factum eſt, fietque per infinitas ſæculorum ætates. Amen.

Matutina Precatio.

GRatiam tibi quantum maximam animi noſtri capere poſſunt, habemus, Deus pater cœleſtis, qui nos ab omni præteritæ noctis periculo atq; diſcrimine ſaluos atq; incolumes vſq; ad hodiernum diem conſeruaſti; precamúrq; vt hodiè etiam atq; perpetuò in poſterum ſalutis noſtræ defenſionem, atq; patrocinium ſuſcipere velis: & quemadmodũ diſcuſſa noctis caligine, ſolis luce mundum omnem compleuiſti & nos ê ſomno excitaſti, ita & mentes noſtras è tenebris internis ignorantiæ in lucem vocatas, & è vitiorum ſopore ſuſcitatas diuinis radijs ſacroſancti ſpiritus tui, notitiaq; dilecti filij tui Ieſu Chriſti ſeruatoris noſtri, veri illius ſolis, illuſtrare digneris: vt ab operibus tenebrarum declinantes, omnemque viuendi curſum ad Diuinam verbi tui veritatẽ dirigentes, nos, vt in clara luce, atq; in conſpectu tuo honeſtè, iuſtéq; & ſanctè, vt diei filios geramus, tandemque ad beatiſſimam illam lucem, in qua tu habitas, duce eodem filio tuo Ieſu Chriſto, perueniamus. Cui tecum & cum ſancto ſpiritu, vni venerandæ maieſtatis Deo, laus, atque honor omnis in perpetuum debetur. Amen.

Pſal.3.b 1.& c. & 4.b 8.

Pſal.91.a 1, 2,3 & c.toto

Pſal.74.c 16

Pſal.4.b 6 & 36 9.

Ioh.14.d 26.& 16.b 13.

Act.26.c 18

2.cor.1.b 6

Ioh.1.a 5,9 & 8 12.& 12,c 35

Rom 13.d 12, 13.

Eph.5.b 8 c 11

Pſal.119. v.105

Luc.1.g 74.75

1.Tim.6.d 16

Precatio matutina ſtudioſis *accommodata.*

MAximas tibi ex animis gratias agimus Deus Pater luminum, bonorum omnium largitor,

gitor, quòd parentibus patronisque nostris hanc mentem dedisti, vt nos ea ætate, quæ maximè flexibilis est, & ad optima quæq; discendum opportunissima, in bonarum literarũ disciplinam tráderent: suppliciter atepetentes, ne illorum bonam de nobis spem, nostræque ætatis optimam partem, propter nostram ingenij tarditatem, negligentiã & inertiam pereant sinas. Et quia nostra vigilantia, industria, atq; studium nihil sine diuino instinctu tuo proficere valent, dignare cœlestibus tuis radijs mentibus ingenijsque nostris ita illucere, nosq; eo desiderio & amore bonarum literarum, sapientiæ atque virtutis afficere, eaq; docilitate ad percipendum, memoriáq; ad percepta retinendum donare, vt in pueritia atq; adolesc. nostra, bonis literis artibusq; & virtutis præceptis liberali ter instituti, viri docti & pij, reiq; publicę, atq; sanctæ Ecclesiæ tuæ vtiles euadamus ad sanctissimi nominis tui gloriam amplificandam. Hæc à te pater cœlestis, nomine vnici tui filij Iesu Christi seruatoris nostri efflagitamus, obsecrantes vt ea nobis ipsius causa largiri velis: tibi verò, cum eodem filio tuo, sanctoque spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen.

iac.1 c 17
Eccl.12.a 2 &c.
pro.6 a 6 & c 9.& 24 c 26
psal.127 c 2
ioh.15 a 4 5
psal.4 b 6 & 36.
b 9
2.cor 4 b 6
Deu.4 b 9,10
& 31 b 12,13
psal.78 a 3,4
mar.19 b 13,14.
2.Tim 3 d 15
ioh.15 c 15
1.Tim.1 d 17

MATVTINA PRECATIO Alia scholis apta.

LArgire Domine Deus, Pater cœlestis, vt diuino spiritu tuo afflati, & dilectissimi tui lij beâ-

Luc.2 g46 beatissimiq; pueri tui Iesu Christi clarissimum illustrissimumque exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adolescentiæ nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium & virtutem applicemus, atq; ad tuam voluntatem conformemus: & sicuti ætate progredimur, ita indies magis magisq; scientia sapientia, & virtute proficiamus: tum hominũ piorum, tum vero tuam maxime cœlestem gratiam atq; amorẽ (in quo summa sita est fœlicitas) nobis conciliantes atque consequentes: idque per eundem filium tuum Iesum Christum, seruatorem nostrum, cui vna tecum & cum sancto spiritu honor est atque gloria sempiterna tribuenda, Amen.

Ecclc.12.a2,&c

Luc.2 g29,53

PSALMI, ADMONITIO VESPERTINA ET NOCTVRNA.

Iob.11.b 9.6,10 *Deus si quis incedat, nihil offendit: quoniam solis lumen aspicit.*

Iob.3.c19. *At si de nocte ambulet, luce orbatus per errorem incurrit.*

Hæc est damnationis causa, quod lux mundo affulsit; homines verò tenebris potiùs quam luce delectati sunt, eo quod eorũ vita flagitiosa fuerat.

Iob.1.a5.9.

Iesus Christus Dei filius lux est, qua in

tenes

tenebris fulget, vera illa lux quæ omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur, illustrat. Ioh.12.c 35

Progrediamur igitur dum suppetit lumẽ, ne nos nox opprimat: nam qui tenebris versatur, nescit quò ruat.

Incredulorum peregrinum iugum ne feramus, verùm dum lucem aspicimus, lucis simus, vt lucis soboles efficiamur. 2.cor.6.c 14 Ioh.12.c 36 Ioh.12.12.f 46

Credamus in Iesum Christum Dei filium, qui mundo illuxit, vt omnes qui credũt in eum in tenebris non iaceant. Iob. 8.b 12, & a 5.

Qui Christum mundi lucem sequitur, è tenebris in lumen vitæ vocabitur.

Excitatur è tenebris lumẽ iis, qui castè atq; integrè versantur. psal.112.a 4

Qui se in luce versari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris vsque ad hoc tempus offunditur. 1.Ioh.2.b 9

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur: neq; vnquam ab eo peccandi occasio offeretur.

Si inopis atq; egentis (suriei misertus fueris, lucluq; & mœrore afflictum animum consolatione sustentaueris: tunc effulgebit è tenebris lumen tuum, eritq; caligo tua instar meridiei. Esay.58.b 10

HYM-

HYMNVS VESPERTINVS ET NOCTVRNVS.

psal.92.a1

OPtimum est, nos tibi, O Deus, confiteri, tuumq; numen precibus placare, et diuinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelsissime.

De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorificè prędicare.

Esay 6 a 1,2
psal.43.a 3
2.cor.4 b 6

Dum terra atque homines obscura teguntur caligine, tua (O Domine) gloria nobis illucescat: lumen tuum & tua nos veritas dirigant.

O Deus, qui iubes lumen ê tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Iesu Christi.

psal.18 f 27
psal.56 c 13

Accende lucernam nostram, O Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, vt in conspectu tuo ambulemus in lumine viuentium.

psal.119.v 105
Luc.1 g 79

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, instar lychni semitis nostris; præfert lumen ijs qui in tenebris &

in

in vmbra mortis versantur: vestigia nostra dirigit in viam pacis.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri à lapsu continebuntur, ne inflagitium aliquod dilabamur. psal. 119, v. 133, & 56, b 13

Penès te O Deus est fons vitæ, illustra oculos nostros tui vultus fulgore: ne somno consopiti sempiterno, hostis nostri dominatu premamur. psal. 36, b 9, & 13, 2, 3, 4

Extrahe nos è tenebris & è mortis caligine, rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: ô libera nos ab illa caligine, vbi fletus gemitúsque fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur. psal. 17, c 13, & 56, b 13 mat. 8, b 12, & 22, b 13, & 25, c 30.

Oculos nostros aperi, vt è tenebris in lucem vocemur, & è potestate Satanæ vindicemur, & tibi O Deus noster assemur. Act. 26. c 18

Vt peccatorum veniam impetremus, hæreditatemque adeamus cum illis, qui per fidem erga filium tuum Iesum Christum sanctis atque integri efficiuntur. psal. 3, b 8

Sic cubitum discedemus, nosque quieti trademus securi, tuo enim solius præsidio in tuto collocabimur.

Gloria tribuatur Deo Patri, & filio, & spiritui sancto Sicut

Sicut in principio ad hunc vsque diem factum est, fietque per infinitas seculorum etates. Amen.

PRECATIO VESPERTINA.

Psal.91.& 146 147.
Luc.8.g 52
Joh.11.c 11 &c.
1.The.4.c 13.14
Eph.6.b 22
2.cor.11.b 13
Eph.5.b 11.12 &c.
1.The.5.a 5,6 10.

DOmine Deus, in cuius tutela est salus hominum, atq; rerum omnium; quando nox mundum oppressit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similius resoluta languidaq; iacebunt; nos totos tibi in tutelam tradimus, supplices orantes, vt à potestate malitiosorum spirituum, caliginis principum, qui ad nos fallendos in angelos se lucis transformare valent, et a peccatis, tenebrarum operibus, atque alijs omnibus tum corporis, tum animæ periculis nos tueri, & conseruare velis: atque totos nos sopore opprimi, & quasi sepultos iacere, aut mentibus interim nostris caligine ita offundi non patiaris, vt tui nos obliuio capiat; verùm vt corporibus sopitis, animi vigiles assiduè noctes dieſque tibi intenti excubent. Et cum requies corpora simul atque animos nostros satis, quantum natura quæret, refecerit, crastina aurora apriores nos atque propensiores reddat ad tibi seruiendum in eo vitæ statu, quem nos tenere voluisti, ad animarum nostrarum salutem, nostrorum proximorum commodum, tuique sanctissimi nominis gloriam, per Iesum Christum

1.cor.7.d 20
Eph.4.a 1.&c.
1.The.1.d 12,13

seruatorem nostrum, qui, vnà tecum, & cum sancto

ſancto ſpiritu, omni laude, & gloria, omnibus ſæculorum ætatibus eſt ab omnibus afficiendus, Amen.

VESPERTINA PRECATIO ALIA.

OMnipotens Deus, cuius beneficio, ſicuti dies hominibus ad negotia obeunda illuceſcit, ſic & nox ad corpora atq; animos labore & contentione defeſſos, quiete relaxandos, atq; recreandos conceditur; ſupplici à te precatione petimus, vt quemadmodũ nox tenebris omnia obſcurat, ita & peccata etiam noſtra, illi dilecto filio condonans, occultare, & ab oculis tuis remouere, atque illorum memoriam ſempiterna obliuione delere velis: vt veluti corpora ſomno & requiete reficientur, itidem animi noſtri miſericordiæ tuæ fiducia, à ſcelerum conſcientia ſoluti tranquillentur: atque ita toti recreati, craſtino quum diluceſcet, reliquiſq; vitæ noſtræ diebus experrecti ad tibi ſeruiendum excitemur. Et quando mors ipſa, à qua tam eſt tibi facile nos atque è ſomno corporis excitare, imminebit, in ſpe lætiſſimæ illius reſurrectionis (qua corpora noſtra ad ſempiternum illum diem nullis vnquam tenebris interruptum expergefacies) requieſcamus: quando hæreditatis ſanctorum in lumine participes reddemur, in cœleſti Hieruſalem, beatiſſima illa ciuitate, quæ neque Lucernæ, neque Solis, neq; Lunæ lumine, quo illu-

Eſa.45.b 7,& 50.2,3. *Eccle.5.b 11* *Pſ.25.a 5.& 32 a 1.et 51.a 2.b 9* *Eſa.43 d 25* *Ezec.18.a 22* *Act.3.d 19* *Col.2.b 13,14* *Pſal.127.a 2* *Luc.8.g 52.54 & etc.* *Ioh.11.b 11.c 25 f 43,44.* *Col.1.b 12* *Gal.4.d 46*

Apoc.21.g23. et.22.b5. Col.1.c13.

illustretur, indigebit: tua enim ô Deus gloria illi illucescet, tuusque filius agnus ille nostrum erit decus ac lumen sempiternum. Ad quam glorioſissimam lucem, & regnum dilecti filij tui, ut nos velis perducere, te per eundem illum seruatorem nostrum obtestamur, atque obsecramus, qui vna tecum, & cum sancto spiritu, maximis & immortalibus, honoribus summisque & perpetuis laudibus efferendus, est atque celebrandus.

Amen.

FINIS.